

Koloratuuria kaikille!

Opas äänen joustavuuden kehittämiseen

Musiikki
Musiikkipedagogi
Opinnäytetyö
12.5.2010

Bianca Hösli

TIIVISTELMÄSIVU

Koulutusohjelma Musiikin koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto Musiikkipedagogi
Tekijä Bianca Hösli		
Työn nimi Koloratuuria kaikille! – Opas äänen joustavuuden kehittämiseen		
Työn ohjaaja/ohjaajat Annun Tuovila/Sirkku Wahlroos-Kaitila		
Työn laji Opinnäytetyö	Aika Toukokuu 2010	Numeroidut sivut + liitteiden sivut 47 + 3
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Tämän opinnäytetyön keskeinen tavoite on tehdä äänen joustavuuden ja koloratuuritaidon kehittämistä opas, joka perustuu klassiseen äänenmuodostukseen. Tutkin, onko äänen joustavuus laulajalle luontainen ominaisuus vai opeteltavissa oleva taito. Lisäksi tutkin, kuinka tärkeä ominaisuus joustavuus on laulajalle: kannattaako sitä harjoittaa sellaisen laulajan, joka ei siihen luontaisesti pysty, ja mikä merkitys sillä on äänihygieniaan ja laulajan uraan. Työn teoreettisen osan lisäksi oppaassa on sekä teknisiä ohjeita että hengitys- ja ääniharjoituksia itsenäistä opiskelua ja opetusta varten.</p> <p>Etsinnöistäni huolimatta en löytänyt suomenkielistä klassiseen äänenmuodostukseen perustuvaa opasta, jossa äänen joustavuutta ja koloratuurilaulua olisi käsitelty omana aihealueenaan. Tästä syystä opinnäytetyössäni käytetty kirjallisuus on pitkälti ulkomaista äänenmuodostuskirjallisuutta. Jotta saisin myös suomalaisen näkökulman aiheeseen, haastattelin kahden kokenutta suomalaista laulopedagogia. Lisäksi haastattelin viittä 21-28-vuotiasta naislaulajaa, joille yhteinen piirre on, että he pystyvät laulamaan koloratuurikuviota luontevasti. Kaikki haastattelut on toteutettu teemahaastatteluina.</p> <p>Työni perusteella olen tullut tulokseen, että vaikka äänen joustavuus on alun alkaen yksilöllistä, se on kuitenkin ominaisuus, jota jokaisen laulajan tulisi kehittää. Tämä voidaan perustella niin ammatillisin perustein kuin äänihygieniankin kannalta. Äänen joustavuutta opettaessa on kuitenkin otettava huomioon yksilölliset erot, eikä koloratuurien laulamista pitäisi aloittaa, ennen kuin äänenmuodostuksen perusasiat ovat kunnossa. Laulunopetuksessa tärkeää on ohjelmiston suunnittelu yksilön tarpeiden ja äänityypin mukaan. Kun perusasiat ovat kunnossa, koloratuurikuvioiden opetteleminen on pitkälti tekniikkalaji, jossa melodian mieleen painaminen ja hitaus harjoittelemisessa ovat ensisijainen lähestymistapa. Kun nämä lähtökohdat ovat sisäistetty, voidaan käyttää useita harjoitusmetodeja, esimerkiksi hengitys- ja ääniharjoituksia, fyysisiä ja teknisiä lähestymistapoja ja mielikuvaharjoittelua.</p>		
Teos/Esitys/Produktio		
Säilytyspaikka Metropolia Ammattikorkeakoulu/kirjasto/Ruoholahti		
Avainsanat laulaminen, ääni, laulutekniikka, äänenmuodostus, koloratuuri, laulunopetus		

Degree Programme in Music		Specialisation Music Education
Author Bianca Hösli		
Title Coloratura For Everyone! – A Guide to Train Agility of the Voice		
Tutor(s) Annu Tuovila/Sirkku Wahlroos-Kaitila		
Type of Work Bachelor's Thesis	Date May 2010	Number of pages + appendices 47 + 3
<p>Abstract</p> <p>The main goal of my final project is to write a guide for developing agility of the classical voice. I examine whether agility is a natural quality or a skill that a singer is able to learn. In addition, I examine how important a quality agility is for a singer: should a singer who is not capable of performing it make an effort to learn it or not, and whether it is significant to the hygiene of the voice or to the career of a singer. In addition to the theoretical part, the thesis includes study and teaching guide with advice on technique and breath control as well as vocal exercises.</p> <p>I have not been able to find a Finnish vocal guide for the classical voice in which agility and coloratura singing would be treated as topics of their own. Therefore, the literature I used in this thesis consists mostly of foreign vocal guides. In order to get a Finnish point of view I interviewed two experienced Finnish vocal pedagogues. I also interviewed five female singers aged 21 to 28, all of whom are capable of singing coloratura naturally. All interviews have been executed as theme interviews.</p> <p>In my thesis, I come to the conclusion that although agility of the voice is individual in the beginning it is a quality that every singer should be developing. This argument is supported by professional and vocal hygiene reasons. When teaching agility one should consider individual differences and coloratura skills should not be practiced before the singer masters the basics skills of singing. In teaching it is important to take individual needs and voice type in consideration when planning the student's repertoire. When the student masters the basics, coloratura skills will be learned mostly through technical exercises, in which knowing the melody and slowness in exercising are the principal approaches. When these approaches have been understood one can use several exercise methods, for example, breath control or vocal exercises, physical and technical approaches and mental pictures.</p>		
Work / Performance / Project		
Place of Storage Metropolia University of Applied Sciences/library/Ruoholahti		
Keywords singing, vocal technique, voice, coloratura, teaching the voice		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 ÄÄNEN JOUSTAVUUS – OLENNAINEN OSA KLASSISTA LAULUTAITOJA.....	4
2.1 Koloratuurilaulu länsimaisessa taidemusiikissa.....	4
2.2 Klassisen laulun esitystavoista.....	4
2.3 Sostenuto-, koloratuuri- ja legato-laulu.....	8
2.4 Klassisen laulutaidon arvioinnista	9
2.5 Joustava ääni – luontainen ominaisuus vai opittavissa oleva taito?	9
2.6 Koloratuurilaulun äänifysiologiset edellytykset	11
2.6.1 Ajatuksista lihastoimintoihin	11
2.6.2 Äänen syntyminen ja kurkunpään lihastoiminta	11
2.6.3 Hengitysyhteys koloratuurilaulussa.....	13
2.6.4 Helppoa hitaasti ja toistoa toiston perään	14
2.6.5 Tavallisimmat virheet koloratuurien laulamissa.....	14
2.6.6 Kaksi näkökulmaa aspiroimiseen	15
2.7 Koloratuuritaitojen opettaminen	16
2.7.1 Koloratuurilaulu osana äänihygieniaa.....	16
2.7.2 Sukupuolikohtaiset erot ja ylimenoalueen vaikutus	17
2.7.3 Laulajien kokemuksia koloratuuritaidon opettamisesta	18
2.7.4 Kokemuksia Nicolo Vaccajn ja Salvatore Marchesin vokaliiseista.....	18
2.7.5 Koloratuurilaulu ilmaisen välineenä	19
2.8 Koloratuuritaidon merkitys laulajan uralle.....	20
3 TIE JOUSTAVAAN ÄÄNEEN	22
3.1 Muistilista – 13 vinkkiä kuvioiden harjoittamiseen	22
3.2 Koloratuurilauluun valmistavia hengitys- ja ääniharjoituksia.....	23
3.3 Mielikuvat ja tunnetilat.....	26
3.4 Fyysiset mielikuvat ja harjoitteet	27
3.5 Käytännön jäsentelyvinkkejä.....	28
3.5.1 Paketointi	28
3.5.2 Riippusilta.....	29
3.6 Progressiivisesti eteneviä ääniharjoituksia	30
3.6.1 Alkeisharjoitukset	31
3.6.2 Perusnotkeutta edistävät harjoitukset aloittelijoille.....	32
3.6.3 Staccato- ja legato-staccato-yhdistelmäharjoitukset.....	34
3.6.4 Laajat juoksumatoharjoitukset.....	35
3.6.5 Haastavat trioli-harjoitukset.....	36
3.6.6 Haastavat yhdistelmäharjoitukset.....	37
3.7 Lisähaastetta harjoituksiin	38
3.8 Ongelmatilanteiden selvittäminen.....	38
3.9 Ääniharjoituskirjallisuutta	40
4 YHTEENVETO	41
LÄHTEET	44
LIITE 1: Haastattelu laulajille, jotka pystyvät laulamaan kuvioita	
LIITE 2: Haastattelu kokeneille laulopedagoogeille koloratuuritaidon ja äänen joustavuuden opettamisesta	

1 JOHDANTO

Olen joskus kuullut väitteitä, että koloratuureja pystyvät laulamaan vain luontaisesti joustavat äänet. Usein samassa yhteydessä on väitetty, että dramaattinen ääni ei taivu kuvioihin eikä näin ollen raskasääninen laulaja tarvitse koloratuuritaitoa. Toisaalta kuulun itse niihin laulajiin, joille kuvioiden laulaminen on ollut luontaista jo varhain aloittaessani laulun opiskelemisen. Lauluopintojeni edistyttyä ammatilliseen vaiheeseen olen havainnut, että laulajien ryhmä on periaatteessa jaettavissa kahtia: joiltakin kuviot tulevat kuin itsestään, ja toisille niiden laulaminen tuntuu hyvin vaikealta. Eräs kollegani pyysi minulta taannoin neuvoja koloratuurien laulamiseen, ja pidettyäni hänelle laulutunnin tajusin, että kaikille laulunopiskelijoille ei ole välttämättä opetettu harjoitusmetodeja kuvioiden laulamiseen, ja tästäkin syystä kuviot saattavat tuntua vaikeilta. Tämän lisäksi muutama kollega on tiedustellut minulta ääniharjoituksia ja ohjelmistoa notkeaäänisille oppilailleen.

Näiden kokemusteni myötä tulin siihen tulokseen, että koloratuuritaidon tutkimiselle oli tilaus: sain idean tehdä opinnäytetyöni äänen joustavuuden kehittämiseksi. Halusin selvittää, onko äänen joustavuus opeteltavissa oleva taito, vai pelkästään joidenkin harvojen laulajien ominaisuus. Päätin myös selvittää, kuinka tärkeä ominaisuus joustavuus on laulajalle: kenen kannattaa harjoittaa sitä, ja mikä merkitys sillä on äänihygienian ja laulajan uran kannalta. Syntyi idea tehdä opas kuviolaulamisesta pitkälle edistyneille laulunopiskelijoille itsenäistä opiskelua sekä opetusta varten. Oppaassa olisi tarkoitus olla sekä teknisiä vinkkejä että ääniharjoituksia äänen joustavuuden kehittämiseksi.

Päätin lähestyä aihepiiriäni sekä haastatteluini että kirjallisuuden perusteella. Tutkiessani opinnäytetyötäni varten muutamaa suomalaista äänenmuodostusopasta havaitsin, että suomalaisissa oppaissa käsiteltiin äänenmuodostusta yleisellä tasolla, huomioiden niin puhe- ja lauluäänenmuodostus kuin klassinen ja rytmimusiikki (Aalto & Parviainen 1985; Koistinen 2003). Etsinnöstäni huolimatta en löytänyt suomenkielistä klassiseen äänenmuodostukseen perustuvaa opasta, jossa äänen joustavuutta ja koloratuurilaulua olisi käsitelty omana aihealueenaan. Koistisen oppaassa on kuitenkin joustavuutta kehittäviä ääniharjoituksia, vaikka kirjassa ei varsinaisesti käsitellä joustavuutta ja sen merkitystä äänihygieniaan. Lukemani ulkomaiset lauluoppaat keskittyivät erityisesti klassiseen äänenmuodostukseen, äänityyppikohtaiseen opetukseen ja bel canto -lauluun. Niissä äänen joustavuutta on käsitelty omissa luvuissaan - usein painottaen, kuinka tärkeästä äänen ominaisuudesta on kyse (Brown 1996; Husler & Rodd-Marling 1965; Miller 2000, 2004, 2008). Lisäksi löysin äänen joustavuudesta ja sen opettamisesta myös muutamia artikkeleita (Kirkpatrick 2008; Scholl & Wiens 2004; Patenaude-Yarnell 2003).

Koska opinnäytetyöni näytti jo tässä vaiheessa perustuvan pitkälti ulkomaisiin äänenmuodostusoppaisiin, halusin haastatella kokeneita suomalaisia laulupedagogeja tuomaan lisänäkökulmaa aiheeseen. Haastateltavien laulupedagogien valintaperusteina oli ensisijaisesti pitkä ura laulupedagogina, mutta halusin myös, että haastateltavat edustavat eri sukupuolia. Näillä kriteereillä valitsin asiantuntijalähteikseni Helsingin Konservatorion laulun lehtori Ritva Laamasen (mezzosopraano), sekä Sibelius-Akatemian laulutaiteen lehtori Anssi Hirvosen (tenori).

Äänenmuodostuskirjallisuuden, asiantuntijalähteiden ja omien harjoitusmetodieni lisäksi halusin selvittää myös muiden laulajien tapoja harjoitella koloratuurikuvioita. Samalla voisin kerätä lisää harjoitusmetodeja ja ääniharjoitusmateriaalia äänen joustavuuden harjoittamiseksi. Haastattelin viittä 21-28-vuotiasta naislaulajaa, joista haastatteluhetkellä neljä opiskeli laulua pääaineenaan korkeakoulutasolla ja yksi oli vastavalmistunut. Kaikki laulajat ovat alun perin eri puolilta Suomea ja heillä on ollut useita opettajia. Haastateltaville on yhteistä, että he pystyvät laulamaan koloratuurikuvioita luontevasti ja että he esittävät ohjelmistoa, joka vaatii koloratuuritaitoa. Kysyin laulajilta heidän subjektiivisia näkemyksiään ja kokemuksiaan koloratuurien laulamisesta. Tarkoitukseni oli selvittää, harjoittelevatko he koloratuureja samalla tavoin. Tiedustelin myös, miten laulunopiskelijoita oli opetettu

harjoittamaan kuvioita, koska halusin tietää, opetetaanko kuvioiden laulamista vai onko kuvioiden opettelu ja harjoitusmetodien keksiminen laulunopiskelijan oma-aloitteisen tutkimisen ja kokeilun varassa. Käsittelen opinnäytetyössäni laulajien haastatteluaineistoa anonymisti.

Pohtiessani haastattelukysymyksiä mietin aluksi oman kokemuksen perusteella, miten itse harjoitan ääneni joustavuutta ja miten ratkaisen ongelmatilanteet vaikeissa teoksissa. Ulkomaisista äänenmuodostusoppaista sain lisänäkökulmia, ja näiden perusteella tein laulopedagogeille ja laulajille omat haastattelurungot. Lähestymistapani muistutti jo alusta lähtien teemahaastattelua, ja minulle suositeltiin kyseistä tutkimustapaa. Teemahaastattelu osoittautui kuitenkin melko haastavaksi tutkimustavaksi laulajien osalta – joidenkin laulajien kanssa se toimi, mutta useilla oli vaikeuksia ilmaista lauluteknisiä kokemuksiaan verbaalisesti. Laulaminen on laji, jota on vaikea pukea sanoiksi, ellei siihen liittyviä toimintoja kehossa ole joutunut pohtimaan tai selvittämään. Havaitsinkin haastattelujen edetessä, että varsinkin ne laulajat, jotka olivat pohtineet lauluteknikkaansa kokonaisvaltaisesti, osasivat ilmaista ajatuksiaan. Vaikka jotkut haastattelut tuntuivat osittain hankalilta toteuttaa, teemahaastattelun hyvä puoli oli, että saatoimme keskustella asioista ja myös korjata mahdolliset väärinkäsitykset. Tätä mahdollisuutta ei olisi ollut lomakemuotoisessa haastattelussa: jos kysymys ymmärretään väärin, vastaus jää saamatta. Kaikesta huolimatta teemahaastatteluun keräämästäni aineistosta paljastui lopulta punainen lanka, jota olin alun perin etsimässä: yhtäläisyyksiä harjoitusmetodeissa ja ajattelutavoissa sekä runsaasti harjoitusmateriaalia ja -metodeja.

Opinnäytetyöni jakautuu kahteen osaan, joista ensimmäisessä osassa tutkin kirjallisuuden perusteella aihepiirini käsitteistöä ja koloratuurilaulun esiintymistä länsimaisessa taidemusiikissa sekä pohdin sen merkitystä klassisessa laulutaidossa ja sen arvioinnissa. Tämän jälkeen selvitän sekä kirjallisuuden että asiantuntijalähteiden näkökulmasta mm. koloratuurilaulun äänifysiologisia edellytyksiä ja äänen joustavuuden merkitystä. Peilaan asiantuntijalähteistä saamaani aineistoa myös laulajien omiin kokemuksiin. Opinnäytetyöni toisessa osiossa siirrytään käytännön harjoituksiin, jotka olen koonnut niin kirjallisuudesta kuin laulopedagogien ja laulajien haastatteluista.

2 ÄÄNEN JOUSTAVUUS – OLENNAINEN OSA KLASSISTA LAULUTAITOA

2.1 Koloratuurilaulu länsimaisessa taidemusiikissa

Sana koloratuuri yhdistetään usein korkeaan sopraanoon, joka pystyy laulamaan nopeita kuvioita. Kuitenkin se on vain yksi osa-alue koloratuuri-sanasta: sen toinen merkitys viittaa koristeltuun kuvioon, jonka säveltäjä on kirjoittanut musiikkiin valmiiksi tai joka improvisoidaan. Koloratuuri (ital. *coloratura*, saks. *Koloratur*) on johdettu latinan kielen sanasta "color" – väri. (Suuri Musiikkitietosanakirja 3 1990, 230.)

Länsimaisessa taidemusiikissa koloratuurilaulua on esiintynyt jo renessanssiajalla, kun lauluja koristeltiin diminuutioilla, jotka olivat improvisoituja tai lauluun kirjoitettuja koristeluja. Renessanssiajan säveltäjistä muun muassa C. Monteverdi ja G. Frescobaldi kirjoittivat kuviot musiikkiinsa jo melko yksityiskohtaisesti. (Suuri Musiikkitietosanakirja 2 1990, 81.) Barokkiajalla koloratuurikuviot kukoistivat muun muassa J. S. Bachin ja G. F. Händelin musiikissa, ja tuolloin kastraattilaulajat tulivat erityisen tunnetuiksi virtuoosimaisista koloratuuritaidoistaan. Klassismin ajalla koloratuurikuvioita sävelsi muun muassa W. A. Mozart, jonka tunnetuimpia koloratuuriaarioita on Taikahuilu-oopperan Yön kuningattaren aaria. (Suuri Musiikkitietosanakirja 3 1990, 230.) 1700-luvulla syntyi bel canto (it. "kaunis laulu"), jonka ihanteena oli taiturillinen laulutekniikka (Andante. Klassisen musiikin tietosanakirja 2002, 51). Bel canto -tyylin ominaispiirre ovat runsaat melodiset koloratuurikuviot, joita laulavat kaikki äänityypit sukupuoleen katsomatta. Bel canto menestyi 1800-luvun alussa, jolloin muun muassa G. Rossini, V. Bellini ja G. Donizetti sävelsivät bel canto -tyylisiä ooperoita. Myöhäisromanttisista säveltäjistä muun muassa G. Verdi, R. Strauss ja L. Delibes käyttivät bel canto -tyyliä teoksissaan, mutta tyyli hävisi vähitellen romantiikan aikana. (Suuri Musiikkitietosanakirja 3 1990, 230.)

2.2 Klassisen laulun esitystavoista

Klassiseen lauluun liittyy useita olennaisia käsitteitä, jotka kuvaavat laulun tai melodian esitystapaa. Legato (it.) tarkoittaa melodian soittamista tai laulamista siten, että peräkkäiset sävelet sidotaan toisiinsa mahdollisimman sitkeästi, jolloin siitä muodostuu pitkä melodialinja (Andante. Klassisen musiikin tietosanakirja 2002, 286). Staccato (it.) on legaton vastakohta: melodian sävelet erotellaan toisistaan soittamalla tai laulamalla

ne lyhyesti ja irtonaisesti (mts. 499). Nuottiesimerkissä 1 on ote koloratuurikuviosta, jonka melodiassa on sekä staccatoa että legatoa. Lukemissani ulkomaisissa äänenmuodostusoppaissa pitkälinjaista legato-laulua, jossa ei ole kuvioita, kutsutaan sostenuto-lauluksi. Sostenuto (it.) tarkoittaa ”pidätellen” (mts. 496), mutta sostenere-verbi, josta edellä mainittu sana on johdettu, tarkoittaa ”tukea” tai ”kannattaa” (Barezzani & Kalmbach 2000, 1037). Samoissa äänenmuodostusoppaissa sostenuton eli ”pidätellyn” tai ”kannatellun” laulun vastakohtana on mainittu ketterä ja joustava laulu eli koloratuurilaulu.

The image shows a musical score for voice and piano. The voice part (K.) is in the upper staff, starting at measure 35 with the word "mei". The piano accompaniment consists of Violin (Viol.) and Viola (Vcl.) parts in the lower staves. The score illustrates a mix of staccato and legato passages, as described in the text.

Nuottiesimerkki 1. Ote Konstanzen ”Ach ich liebe” -aariasta W. A. Mozartin Ryöstö Seraljista –oopperasta. Juoksutus staccatoääniin, joiden välissä on legatokaarella yhdistettyjä nuotteja. (Mozart 1982, 77.)

Laulutavat voidaan siis jaotella karkeasti kahteen kategoriaan: sostenuto-lauluun ja notkeaan kuvio- eli koloratuurilauluun. On kuitenkin huomioitava, että samassa aariassa tai oopperaroolissa saattaa olla sekä sostenuto- että koloratuuriosuuksia (ks. nuottiesimerkit 2 ja 3). Laulajalta vaaditaan siis teknisiä valmiuksia toteuttaa erilaisia laulutapoja joko samassa kappaleessa tai esittäessään tiettyä roolia. Tällaisia aarioita ovat esimerkiksi barokkiajan da capo -aariat, jotka ovat muodoltaan ABA-kehysmuotoisia aarioita (Suuri Musiikkitietosanakirja 1 1989, 9). Da capo -aariassa palataan B-osan jälkeen takaisin A-osaan, joka toiseen kertaan laulettuna on tapana koristella taiturillisin korukuvioin (mts. 9). Usein Da capo -aarioissa jompikumpi osista on hyvin hidas ja toinen osa nopea, mikä vaatii laulajalta muuntautumiskykyä hitaasta sostenuto-laulusta nopealiikkeiseen lauluun. Barokkiajalla da capo -aariat olivat yleisiä, mutta moniosaisia aarioita, joissa on sekä sostenuto- että koloratuurilaulua, on sävelletty myös esimerkiksi romantiikan aikana.

32. Cleopatra

A* *I must weep, for my sor - rows now are end - less,

B* Pian-ge - rò, pian - ge - rò la sor - te mi - a,
I must weep, for my sor - rows now are end - less,

Nuottiesimerkki 2. Ote Cleopatran "Piangerò la sorte mia" -ariasta G. F. Händelin Giulio Cesare -oopperasta. Aaria alkaa hitaalla A-osalla, joka vaatii laulajalta sostenuto-laulua. (Händel 1973, 207.)

Ci.

a - gi - te - rò,
I'll drive him fast,

58

Nuottiesimerkki 3. Ote Cleopatran aarian B-osasta (allegro), joka vaatii laulajalta nopeutta ja koloratuuritaitoa. (Händel 1973, 209.)

Kuviolaulaminen sisältää useita eri osa-alueita. Lauluja voidaan koristella lukemattomilla tavoilla, esimerkiksi trilleillä, mordenteilla eli heleillä, fiorituureilla tai staccatolla tai laulussa voi olla useita tahteja kestäviä koloratuurijuoksutuksia nopein aika-arvoin (ks. nuottiesimerkit 4 ja 5). Käytän tässä opinnäytetyössäni koloratuuri- ja kuvio- sanoja ilmaisemaan kaikkia edellä mainittuja tapoja koristella musiikkia, sillä kaikki koristelutavat vaativat laulajan äänenmuodostukselta yhtä perusominaisuutta: äänen joustavuutta.

47

K. Schoß, Kum - mer ruht in mei -

Nuottiesimerkki 4. Ote Konstanzen "Ach ich liebe" -ariasta. Pitkän koloratuurikuvion aloittavat heleet. (Mozart 1982, 78.)

44

K.

46

K.

- nem

Tutti

crescendo

49

K.

Schoß.

f

Nuottiesimerkki 5. Ote Konstanzen "Ach ich liebe" -aariasta. Nuottiesimerkissä 4 alkanut koloratuurijuoksutus jatkuu ja huipentuu trilliin. (Mozart 1982, 78.)

Suomalaisessa klassisessa laulukoulutuksessa sostenutoa ja kuvioiden eli koloratuuriin laulamista harjoitetaan laulajan ohjelmistossa, jossa on erityyylisiä ja eri aikakausien musiikkia. Lisäksi kuvioita esiintyy runsaasti pakollisissa Nicolon Vaccajn ja Salvatore Marchesin vokaliiseissa, joita harjoitetaan vähitellen eri tutkintotasoille ja jotka laulajan täytyy hallita laulukoulutuksemme loppuvaiheessa. Nicolo Vaccajn vokaliisien harjoittaminen aloitetaan jo perustasolla, Salvatore Marchesin vokaliiseja harjoitetaan ammatillisessa koulutuksessa.

2.3 Sostenuto-, koloratuuri- ja legato-laulu

Olen huomannut, että koloratuurilaulun vastakohtaksi mainitaan usein ns. pitkälinjainen legato, tai joskus pelkkä legato-laulu, eikä kokemukseni mukaan sostenuto-sanaa juurikaan käytetä Suomessa laulamisen yhteydessä. Harold Wiens kirjoittaa artikkelissa ”*Voice Pedagogy: Agility or Sostenuto*”, että laulupedagogit liittävät usein sostenuton ja legaton samaan yhteyteen (Scholl & Wiens 2004, 469). Tutkiessani alan kirjallisuutta olen kuitenkin törmännyt useisiin sivulauseisiin, joissa mainitaan, että myös koloratuurit pitäisi laulaa legatossa (Miller 2004, 33; Kirkpatrick 2008, 360). Myös eräs opettajani neuvoi, että koloratuurit pitäisi laulaa legatossa, ja kyseinen neuvo on auttanut minua monesti saavuttamaan tiiviin, hyvällä hengitysyhteydellä tuotetun koloratuurikuvion. Kun keskustelimme laulajien kanssa, koloratuurilaulun vastakohtana esiintyi usein legato-sana. Kun selvitin asiaa, kaikki laulajat olivat kuitenkin sitä mieltä, että myös koloratuurit lauletaan legatossa ja että kuvioilla on suunta ja linja, samalla tavalla kuin pitkälinjaisessa laulussa. Legato-sanaa oli vain totuttu käyttämään koloratuurilaulun vastakohtana sen enempää sen merkitystä ajattelematta. Legato-ajatusta pitäisikin ehkä tuoda esille myös koloratuurilaulun yhteydessä, jottei legatosta ja koloratuurilaulamisesta tulisi vastakohtia. Näinkin yksinkertainen, mutta väärä miellelyhtymä voi estää koloratuurilaulun onnistumisen.

Lukemissani ulkomaisissa äänenmuodostusoppaissa ja -artikkeleissa käytetään sostenuto-sanaa kuvaamaan ns. pitkälinjaista legato-laulua. Toisaalta sostenuton suomenkielinen vastine, ”pidätelty”, on laulajan näkökulmasta harhaanjohtava sana: jos laulaja ajattelee pidättelevänsä ääntä, siitä seuraa todennäköisesti lukkoja ja virhetoimintoja kehoon. Sen sijaan sostenere-verbin merkitys, ”kannatella” on ehkä kuvaavampi sana, joskushan puhutaan myös pitkän linjan kannattelusta. Suomessa vakiintunut ”pitkälinjainen legato” on terminä kuitenkin hankala käyttää. Tästä syystä olen päättänyt käyttää tässä työssäni sostenuto-termiä kuvaamaan pitkälinjaista ja kannateltua legato-laulua, kuitenkin tarkoittamatta sillä pidättelevää, ääntä estelevää tai kehoa lukitsevaa laulamista.

2.4 Klassisen laulutaidon arvioinnista

Klassista laulua arvioitaessa kiinnitetään huomiota useisiin eri osa-alueisiin, jotka ovat jaettavissa teknisiin, tulkinnallisiin ja taiteellisiin ominaisuuksiin. Tulkinnallisiin ja taiteellisiin ominaisuuksiin kuuluvat esimerkiksi tunnelma, esiintymis- ja yhteissoittotaito, persoonallisuus laulussa tai dynamiikan vaihtelut sekä nyanssien käyttö kirjoitetun musiikin mukaan. Laulajan teknisiin ominaisuuksiin kuuluvat mm. hengitystekniikka, artikulointi ja ääntämys, rekisterien hallinta, intonaatio ja varsinainen äänenmuodostus. (Laulun tasosuoritusten sisällöt ja arvioinnin perusteet 2005, 7.) Joustavuus tai koloratuuritaito on äänenmuodostuksen osa-alue, jota ei mainita erikseen suomalaisissa arviointiperusteissa, mutta se arvioidaan pakollisten Nicolo Vaccajn ja Salvatore Marchesin vokaliisien yhteydessä sekä varsinaisessa tutkinto-ohjelmistossa. Jotta klassinen laulaja pystyisi laulamaan monipuolisesti useiden eri aikakausien tyylejä, joita tutkinto-ohjelmistossa vaaditaan, on hänen äänessään oltava pitkän linjan kannattelukyvyyn lisäksi perusominaisuutena myös joustavuus, kyky laulaa kuvioita.

2.5 Joustava ääni – luontainen ominaisuus vai opittavissa oleva taito?

Joillekin laulajille koloratuurien laulaminen on selvästi luontaisempaa kuin toisille, mutta se on silti opettavissa oleva taito. Äänen joustavuus on tärkeä ominaisuus, jota tulisi pyrkiä opettamaan myös niille, joille se ei ole luontaista. (Hirvonen 2010; Laamanen 2010.) Vaikka aloitteleva laulaja saattaa pystyä laulamaan koloratuurikuvioita jopa erinomaisesti, koloratuuritaidon opettelemiseen menee kuitenkin useita vuosia. Aloittelija ei vielä hallitse koloratuurilauluun kuuluvaa taitavaa fraseerausta, jota ylläpidetään kehon lihastyöllä, ja pitkällä tähtäimellä luontaisestikin kuvioita laulava joutuu opiskelemaan koloratuurien kannattelua ja siihen liittyvää lihastyötä. (Husler & Rodd-Marling 1965, 81.)

Myös useita äänenmuodostusoppaita kirjoittanut laulopedagogi Richard Miller on oppaissaan maininnut, kuinka tärkeä ominaisuus joustavuus on kaikille äänityypeille, mutta hänen mukaansa sitä ei edelleenkään ole otettu täysin huomioon laulunopetuksessa. Millerin mukaan monet ääniharjoituksista tähtäävät siihen, että laulajan sostenuto-laulun kannattelukyky kehittyisi, mutta yhtä tärkeitä olisi kehittää äänen joustavuutta ja kuviolaulutaitoa. (Miller 2008, 86.) Suurenkin dramaattisen

sopraanoäänien pitäisi pystyä suoriutumaan joustavasti nopeista juoksutuksista. Mikäli laulaja ei pysty tähän, on laulajalla ongelmia vapaan äänen tuottamiseen myös hitaasti etenevässä sostenuto-laulussa. (Miller 2000, 56.) Korkeiden äänityyppien lisäksi myös matalien äänien, kuten baritonien, bassobaritonien ja bassojen pitäisi pystyä laulamaan kuvioita (Miller 2008, 86).

Kevyillä äänityypeillä, kuten subrettikoloratuurilla, koloratuurisopraanolla ja lyyrisellä sopraanolla äänen joustavuus kehittyy yleensä nopeammin kuin dramaattisella sopraanolla. Tästä syystä raskaiden äänityyppien pitäisi käyttää paljon aikaa ja kärsivällisyyttä äänen joustavuuden harjoittamiseen, eikä heiltä voi aluksi edellyttää niin nopeata ja ketterää kuviolaulua kuin kevyiltä äänityypeiltä. Vaikka joustavuuden harjoittaminen on työlästä raskaalle äänelle, on raskasäänisen kuitenkin mahdollista saavuttaa samanlainen koloratuuritaito kuin kevytäänisenkin laulajan. (Miller 2000, 56.)

Vaikka laulopedagogi pyrki opettamaan koloratuuritaitoja siinä missä sostenuto-lauluakin, oppilaan oma persoona ja sitkeä käsitys erilaisesta, raskaammasta laulutavasta saattaa estää kyseisen taidon oppimisen. Jos oppilas ei suostu luopumaan liian raskaasta äänenkäyttötavasta, eivät koloratuuritkaan onnistu. (Hirvonen 2010.)

Haastattelemani laulajat kokivat, että koloratuurikuviot ovat olleet heille luontaisia jo laulunopiskelun alkuaajoista lähtien. Kuitenkin mitä pitemmälle laulunopiskelussa on edetty, sitä enemmän laulajat ovat kiinnittäneet huomiota kuvioiden harjoittamiseen. Pelkkä luontainen taipumus ei siis riitä. Kehoyhteyden muuttuminen pitkän laulunopiskelun myötä vaikuttaa asennoitumiseen koloratuureihin – niitä ei enää ”luritella”, vaan myös laatuun kiinnitetään huomiota.

Vaikka haastattelemillani laulajilla on ollut äänessään luontaista joustavuutta, kaikki myönsivät kuitenkin, että välillä kuviot saattavat tuntua hyvinkin vaikeilta. Joillakin on myös ollut laulunopiskelun aikana teknisiä vaiheita, jolloin kuviot ovat tuntuneet hankalilta laulaa joko tietyllä korkeudella tai kauttaaltaan. Vaikeudet ovat usein liittyneet keskirekisterin soivuuteen, matalien koloratuurien laulamiseen tai äänenkäyttö on saattanut muuttua tilapäisesti liian raskaaksi, kun kehoyhteyttä on haettu.

2.6 Koloratuurilaulun äänifysiologiset edellytykset

2.6.1 Ajatuksista lihastoimintoihin

Laulaminen ja urheilu ovat lähellä toisiaan: kumpikin laji edellyttää lihastoimintoja, ja jotta lihakset suoriutuisivat niille asetetuista vaatimuksista, niitä täytyy harjoittaa. Urheilijat valmistautuvat suoritukseensa lihasten venytyksillä ja kevyillä liikkeillä, joita lisätään asteittain. Laulaja puolestaan lämmittää äänensä päivittäin lisäten vähitellen ääniharjoitusten vaikeusastetta. Lauluun valmistautuminen lähtee kuitenkin ensin aivoista: laulaja ajattelee ensin sävelet, jotka hän haluaa laulaa. Ajatellessaan tiettyä sävelkorkeutta laulajan äänihuulet asettuvat automaattisesti oikeaan asemaan tuottaakseen kyseisen äänen. Tämä ajatuksista lihastoimintoihin -prosessi korostuu erityisesti koloratuurien laulamissa, jossa säveltasoilta toiselle siirrytään hyvin nopeasti. (Brown 1996, 73.) Kyvyttömyys laulaa koloratuureja voi liittyä kyvyttömyyteen ennakoita tulevia säveliä. Laulaja ei muista, eli ei kuule mielessään, mitä säveliä hänen olisi tarkoitus laulaa, jolloin hän alkaa tuottaa säveliä samalla kun hän laulaa. Tämän seurauksena lauluinstrumentti jäykistyy ja lopulta pysähtyy. (Husler & Rodd-Marling 1965, 81.)

Joskus laulajan yksipuolinen kokemus laulumusiikista saattaa estää koloratuurien ymmärtämisen ja siten estää laulajaa oppimasta kyseistä taitoa. Jos laulaja ei ole kuunnellut tarpeeksi bel canto -musiikkia tai koloratuureja sisältäviä ohjelmistoa, saattaa hänen olla vaikeata ymmärtää, miltä koloratuurin pitäisi kuulostaa tai miten se tuotetaan. Tämän puutteen korjaaminen on itsessään suuri tehtävä – laulunopiskelijan on tutustuttava auditiivisesti muuhunkin ohjelmistoon kuin pelkästään pitkää sostenuto-linjaa vaativiin teoksiin. (Scholl & Wiens 2004, 468.)

2.6.2 Äänen syntyminen ja kurkunpään lihastoiminta

Kun laulaja tietää mielessään, mitä ääniä hänen on tarkoitus laulaa, alkaa varsinainen äänenmuodostus. Ääni syntyy hengityksen, kurkunpään lihasten ja äänihuulten yhteistoiminnasta. Ilmavirta saa äänihuulet lähestymään toisiaan sekä vuoroin sulkeutumaan ja aukeamaan, ja tästä syntyneet ilmanpainevaihtelut muodostavat äänen. (Eerola 2006, 5.) Kurkunpään eri lihasryhmät osallistuvat äänihuulten toimintaan sen mukaan, miltä korkeudelta lauletaan. Rintarekisterissä äänihuulilihakset

säätävät äänihuulten venymistä ja tuolloin käytettävä äänihuulimassa on paksu. Korkealle lauletaessa vastuu äänihuulten venymisestä siirtyy kurkunpäässä korkeutta säätelville lihaksille ja syntyy ns. ohennerekisteri. (Eerola 2006, 6-7.) Koska koloratuurilaulussa siirrytään nopeasti säveleltä toiselle, voidaan päätellä, että kurkunpään lihasten sekä äänihuulten reaktionopeus ja joustavuus ovat tärkeitä edellytyksiä koloratuurilaulun onnistumiselle.

Lihaksemme muodostuvat lihassäikeistä, jotka toimivat hermojen antamilla impulsseilla: lihakset palautuvat sekunnin murto-osassa käytön jälkeen. Vaativan harjoituksen aikana lihas saattaa kuitenkin "mennä maitohapoille", mikä johtuu siitä, että lihas ei ehdi saada riittävästi happea, jotta maitohapon muodostuminen estyisi. Tämän seurauksena hermoimpulssien välittyminen lihaksille estyy, eivätkä lihakset näin ollen pysty toimimaan. Myös jännitteet kurkussa saattavat ehkäistä hermoimpulssien välittymisen lihaksille. Koloratuurien laulamisen edellytyksenä onkin kurkun vapauttaminen jännitteistä, jotta ääni olisi vapaa ja äänenkuljettaminen nuotilta toiselle olisi kevyttä ja irtonaista. (Brown 1996, 72-73.)

Koloratuurien laulamisaalla on ääntä parantava vaikutus, koska siirryttäessä nopeasti ääneltä toiselle kurkunpäässä aktivoituu jatkuvasti uusia lihassäikeitä vapauttaen edellisiä. Happea välittyy lihaksiin eivätkä lihakset "mene maitohapoille": ääni ei väsy. Samalla laulaja harjoittaa hermoimpulsseja, jotka aktivoivat monia lihassäikeitä ja näin edistävät lihasten herkkyyttä. (Brown 1996, 73.)

Tanssija pystyy näkemään lihastensa toiminnan ja tunnustelemaan lihasta, jota hän käyttää, mutta suuri osa laulajan käyttämästä lihaksistosta on näkymättömissä, kehon sisällä, eikä sitä pysty koskettamaan. Tämä asettaa haasteita laulajalle, jonka pitäisi tulla tietoiseksi ja herkistyä kehossaan tapahtuville lihastoiminnoille saadakseen lihakset toimimaan halutulla tavalla. (Brown 1996, 71.) Jotkut laulajien virhetoiminnot voidaan korjata näköhavainnoin, kuten huono ryhti ja sen vaikutus äänentuottoon. Useita laulajien virhetoimintoja ei pysty kuitenkaan näkemään, ja esimerkiksi jännitteet kurkussa huomataan joskus vasta varsinaista lauluääntä kuunnellessa. Koloratuureja opeteltaessa pitäisi sekä laulajan että opettajan kuunnella ja aistia, että kurkunpäässä ei ole jännitteitä. Laulopedagogi tunnistaa jännitteitä ja auttaa oppilastaan pääsemään niistä eroon, mutta loppuen lopuksi laulaja itse on avainasemassa tunnistessaan kiristyksen kehossaan.

2.6.3 Hengitysyhteys koloratuurilaulussa

Jotta kurkunpään ja äänihuulten hienomekaniikka pääsisi toimimaan optimaalisesti ja koloratuurilaulu onnistuisi, on tärkeätä poistaa ylimääräinen paine, joka kohdistuu erityisesti kurkunpäähän (Brown 1996, 73). Tämä edellyttää laulajalta hyvää hengitysyhteyttä: puutteellinen ja liian löysä hengitysyhteys saattaa näkyä esimerkiksi vatsan seudun epäsäännöllisenä heilumisena, mikä ei tue lauluääntä. Koloratuureja, kuten muutakaan laulua, ei kontrolloida kurkulla vaan hengityselimistön oikealla toiminnalla. (Miller 2004, 32-33.)

Kuten kaikessa laulussa, laulajan pitäisi pyrkiä ylläpitämään myös koloratuurikuvioissa jatkuvaa ilmavirtausta ääniraon läpi. Tätä ilmavirtausta säädellään hengityslihakiston hienovaraisella, rytmisellä liikkeellä, mikä aiheuttaa ns. subglottaalisen, eli ääniraon alaisen paineen. (Kirkpatrick 2008, 360.) Mikäli hengitysyhteyden ja kurkunpään lihaksiston yhteistyö toimii hyvin, rytmin ja sävelkorkeuden tarkka artikulointi onnistuu. On kuitenkin huomattava, että puhuttaessa lihasten liikkumisesta, sillä ei tarkoiteta selkeästi näkyvää, voimakasta vatsalihasten tai kylkien liikkumista, vaan kaikki aktiviteetti kehossa on hyvin hienovaraista. (Kirkpatrick 2008, 360.)

Lihasten liikkuminen ja eräänlainen ”pomppiva” tunne rintalastan alapuolella sekä vatsan seudulla on havainnollistettavissa muutamalla yksinkertaisella harjoituksella: läähättämisellä tai naurun pidättämisellä. Kun ihminen läähättää tai pidättää naurua, vatsa alkaa ns. hytkyä. Tämä liike on luonnollista ja joustavaa lihasten toimintaa, mikä on perusedellytys niin legaton kuin staccatonkin laulamissa. (Miller 2004, 32.) Hytkymisen aiheuttaa pallean ja syvien vatsalihasten yhteistoiminta. Pallean värähtely tuntuu vatsan seudulla samalla kun se aiheuttaa hienoisen aaltoilevan pullistumisen rintalastan alapuolella. Tämä vähentää painetta ja ilman virtausta. Syvät vatsalihakset puolestaan liikkuvat aiheuttaen rytmisiä supistuksia rintalastan alapuolella ja lisäävät näin ilmavirtausta ja painetta. (Kirkpatrick 2008, 360.) Lauletaessa kehon liikkuminen on kuitenkin lähes huomaamatonta, eikä liikettä saa tehdä vetämällä lihaksia sisäänpäin tai puskeamalla niitä ulospäin (Miller 2004, 32).

2.6.4 Helppoa hitaasti ja toistoa toiston perään

Koloratuurikuvion harjoittamisessa hitaus on avainsana, niin äänenmuodostusoppaiden ohjeiden kuin haastattelemini laulopedagogien ja laulajien mukaan. Ääniharjoitukset on tehtävä ensin hitaasti, kunnes melodia on tarkalleen mielessä. Harjoituksen toistaminen synnyttää kinesteettistä vastetta: lihakset tietävät, mitä pitää tehdä ja alkavat totella. Vasta sen jälkeen voidaan nopeutta asteittain lisätä, mutta vain sille tasolle, jolla säveltasot pysyvät vielä selkeinä ja melodia tarkkana. (Brown 1996, 74.) Joskus laulaja aloittaa liian vaikeista kuvioista, mikä voi hidastaa oppimista. Joustavuuden kehittyminen vie aikaa, ja jotta lihakset pystyisivät toteuttamaan nopean lopputuloksen, on laulajan aloitettava ensin helpoista asteikkokuluista ja laulettava ne hyvin ja huolellisesti ennen siirtymistä astetta vaikeampiin kulkuihin (Brown 1996, 73). Aloittelevan laulajan opettaja on tärkeässä asemassa, kun ohjelmistoa valitaan. Jos ohjelmisto sisältää huomattavasti vaikeampia kuvioita kuin mitä oppilas on tehnyt ääniharjoituksina, opettaja voi valmistaa oppilaan tulevaan harjoittamalla vähitellen haastavampia kuvioita ääniharjoituksina.

2.6.5 Tavallisimmat virheet koloratuurien laulamissa

Yleisimpiä virheitä koloratuurilaulussa on liian raskaasti ja liian suurella äänimassalla laulaminen, jolloin koloratuurilaulu ei onnistu luontevasti (Hirvonen 2010; Laamanen 2010). Kuitenkaan laulutapaa ei saa keventää hengitysyhteyden kustannuksella siten, että yhteys irtoaa, jolloin kurkunpään lihaksisto tekee suurimman työn rytmien ja säveltasojen artikuloinnista, eikä ääni ole enää tuettu. Kun hengitysyhteys on liian passiivinen, laulaja luopuu äänen täyteläisyydestä ja äänestä tulee kireä, pieni sekä kurkusta tuotettu. (Kirkpatrick 2008, 360.) Lisäksi ongelmia saattavat aiheuttaa esimerkiksi jännitykset ja virhetoiminnot leuassa tai kielessä (Laamanen 2010). Hengitysyhteys on syvä ja elastinen, kurkunpää ja leuka rentona, mutta varsinainen äänimassa ei saa olla liian paksu koloratuureja lauletaessa (Hirvonen 2010).

Kysyin haastattelussani laulajilta koloratuuri- ja sostenuto-laulamisen eroja. Kaikki laulajat kokivat, että sostenutoa on erilaista laulaa kuin koloratuureja, ja suurimmat erot koettiin käytettävässä äänimassassa ja ilmanpaineessa. Koloratuureissa äänenkäyttö koettiin kevyempänä kuin sostenuto-laulussa. Kuvioita ei voi laulaa liian suurella äänimassalla ja ilmanpaineella. Monet myös kokivat, ettei koloratuuri onnistu,

jos sitä lauletaan liian raskaasti. Koloratuurilaulussa pidettiin tärkeänä kehon tukea, syvää hengitysyhteyttä sekä yleistä joustavuutta kehossa.

Äänen joustavuutta pitää myös harjoittaa, eikä koloratuuriohjelmistoa voi alkaa laulaa kylmiltään (Laamanen 2010). Myös haastattelemi laulajat kokivat, että kuviolaulua täytyy ylläpitää: kaikki heistä harjoittavat koloratuuria äänenavauksissaan ainakin ennen kuin laulavat kyseistä ohjelmistoa, monilla koloratuuriharjoitukset kuuluivat päivittäiseen harjoittelurutiiniin.

Vaikka laulajalla olisi perusedellytykset ja oikea lähestymistapa koloratuureihin, joskus myös liiallinen ja väkinäinen yrittäminen saattaa pilata kuvion onnistumisen: "The harder you try, the less it will work" – "Mitä enemmän yrität, sen vähemmän se toimii". (Brown 1996, 73.) Useat haastattelemi laulajat kokivat, että jos eteen tulee erityisen vaikea kohta, on parempi jättää kappale "hautumaan" kuin yrittää väkisin opetella sitä.

2.6.6 Kaksi näkökulmaa aspiroimiseen

"Lisää h sinne väliin" – on minunkin kuulemani neuvo koloratuurien laulamissa. Kun laulajan pitäisi laulaa koloratuurijuoksutus esimerkiksi a-vokaalilla, saatetaan ehdottaa, että hän lisäisi h-konsonantin jokaisen sävelen väliin siten, että lopputulos kuulostaa "hahatukselta". Näin kuvio saadaan pysymään rytmisesti koossa. Tällainen aspiroiminen koloratuurikuvioita laulettaessa saa laulopedagogit jakaantumaan kahteen leiriin. Saksalaisen koulukunnan mielestä kaikenlainen huokoisuus koloratuurikuviossa on ehdottomasti kiellettyä ja virhetoiminto äänenmuodostuksessa. Italialaisen koulukunnan mielestä ilmaa pitää hieman päästää vuotamaan äänihuulten läpi, jotta kurkunpää pysyisi elastisena ja kuviot irtonaisina. Kuitenkin myös italialaisen koulukunnan edustajat ovat sitä mieltä, että silloin ei varsinaisesti lisätä h:ta sävelten väliin: ei siis lauleta "ha-ha-ha-ha". Kyseessä on vain hyvin hienoinen ilman vuotaminen. Tällaista tekniikkaa käyttää muun muassa mezzosopraano Cecilia Bartoli koloratuurilaulussaan. (Hirvonen 2010.)

Sellaista aspirointia, joka saa laulun kuulostamaan selkeältä "hahatukselta", pidetään yleisesti tyyllisesti ja esteettisesti epäsovivana. Lisäksi se aiheuttaa ilman nopeata kulumista. (Miller 2004, 34.) Tällöin laulaja voi saavuttaa hyvinkin täyteläisen äänen ja selkeän artikulaation, mutta dynamiikan kontrollin ja legaton kustannuksella.

(Kirkpatrick 2008, 360.) Joidenkin mielestä aspirointia voidaan käyttää tilapäisesti teknisenä apuvälineenä, kun koloratuureja opiskellaan (Miller 2004, 33). Sen asemesta, että aspirointi kiellettäisiin laulajalta heti kokonaan, voidaan laulajaa vähitellen kannustaa sen vähentämiseen, kunnes hänelle jää lopulta vain mielikuva h:n olemassaolosta, vaikka sitä ei enää kuulekaan. Tämän seurauksena ilmanpaine tasoittuu. (Patenaude-Yarnell 2003, 430.) Tiukimpien näkökantojen mukaan lopputuloksessa ei saa kuitenkaan kuulua yhtään aspirointia tai huokoisuutta, vaan koloratuuri pitää laulaa tiiviinä legatona (Miller 2004, 33).

Haastattelemiini laulajat eivät pitäneet aspiroimista hyvänä ratkaisuna, ja monet heistä kokivat, että "se ei toimi". Moni kuitenkin myönsi, että aspiroimista saattaa tapahtua vahingossa esimerkiksi tietyn vokaalin kanssa. Muutama laulaja koki, että harjoitusvaiheessa voi joskus aspiroida, jos instrumentti on "tukossa", mutta kaikki laulajat olivat yhtä mieltä, että lopputuloksessa ei pitäisi kuulua aspirointia.

2.7 Koloratuuritaitojen opettaminen

2.7.1 Koloratuurilaulu osana äänihygieniaa

Koloratuuritaidoista ei ole hyötyä ainoastaan koloratuurisopraanoille, jotka tekevät uraa laulamalla vaativaa koloratuuriohjelmistoa, vaan äänen joustavuus liitetään lukemassani äänenmuodostuskirjallisuudessa läheisesti äänihygieniaan ja äänen kvaliteettiin. Richard Miller korostaa koloratuuritaitojen yhteyttä vapaaseen äänentuottoon legatossa – ilman äänen joustavuutta laulajalla on ongelmia vapaan äänen tuottamisessa myös sostenuto-laulussa (Miller 2000, 56). Ääni, joka ei pysty koloratuurilauluun, on "blokattu", estetty – näin ollen koloratuuria ei tulisi harjoittaa pelkästään ilmaisun ja taiteen takia, vaan myös äänielimistön kehittämiseksi. (Husler & Rodd-Marling 1965, 82.)

Äänen kvaliteetin ja terveyden kannalta on tärkeätä, että laulaja harjoittaa sekä sostenuto-laulua että koloratuurilaulua tasapuolisesti jo varhaisessa vaiheessa lauluopintoja. Kun laulunopettaja kannustaa laulajaa alusta lähtien monipuoliseen äänenkäyttöön ja äänen harjoittamiseen, se valmistaa laulajan laajan ohjelmiston hallintaan. Lisäksi nopeiden kuvioiden laulaminen rentouttaa ja tasapainottaa äänentuottoa ja luo jatkuvaa ilmavirtausta, mikä edistää laulajan äänen terveyttä, lisää

tekniisiä valmiuksia ja kehittää laulajaa. On kuitenkin tärkeitä, ettei laulunopetusta painoteta pelkästään koloratuurien hallitsemiseen, sillä se voi vaikuttaa äänen voimaa heikentävästi. Joustavuuden harjoittaminen parantaa siis sostenuto-laulua, samalla kun sostenuton harjoittaminen parantaa koloratuurilaulua. (Scholl & Wiens 2004, 467-469.)

Laulupedagogin työlle haasteellista on jokaisen lauluoppilaan erilaisuus: ei ole kahta samanlaista instrumenttia. Hyvä pedagogi ”haistelee”, milloin oppilas on valmis erilaisiin tekniisiin harjoitteisiin, ja tämä koskee luonnollisesti myös koloratuurikuvioiden opettelua. Yleispätevää sääntöä asiasta ei voi tehdä, vaan oppilaan on ensin saatava instrumenttinsa jossain määrin toimimaan ennen koloratuuriharjoituksia.

Hengitysyhteys ja vapaus äänenmuodostuksessa ovat edellytykset koloratuurien harjoittamiseen. (Hirvonen 2010.) Sellaisilla kevytäänisillä laulajilla, joille äänen joustavuus on luontaista, voidaan alkaa harjoittaa koloratuuritaitoja aikaisemmin kuin raskasäänisillä. Tämä johtuu siitä, että raskas ääni kehittyy hitaammin kuin kevyet äänet. (Laamanen 2010.)

2.7.2 Sukupuolikohtaiset erot ja ylimenoalueen vaikutus

Kuten jo luvussa 2.5 on todettu, joillekin äänityypeille kuvioiden laulaminen on luontaisempaa kuin toisille, ja tämä pitäisi ottaa huomioon myös opetuksessa. Siinä missä saman sukupuolen mutta eri äänityypin edustajilla on eronsa, on myös eroja miesten ja naisten välillä.

Rekisterinvaihdospaikka eli ylimenoalue on sävelalue, jossa rintarekisteristä siirrytään ohennerekisteriin. Tällöin lihastoimintovastuut siirtyvät äänihuulilihaksilta korkeutta sääteleville lihaksille. (Eerola 2006, 6.) Miesten äänihuulet ovat keskimäärin pidemmät kuin naisten (Koistinen 2003, 51). Miehet laulavat pitkälti ns. täysvärähteisellä alueella eli rintarekisterissä, jossa äänihuulilihaksella on päävastuu äänihuulten venyttämisestä ja käytettävä äänihuulimassa on paksu. Miesten ylimenoalue, eli siirtymä ohennerekisteriin on noin e^1 :n vaiheilla: tällöin korkeutta säätelevät lihakset ottavat päävastuun toiminnasta. (Eerola 2006, 6.) Miesäänelle koloratuurien laulaminen on keskimäärin hankalampaa kuin naisäänelle, mutta tätäkään ei voi yleistää, koska kaikki ääni-instrumentit ovat yksilöllisiä (Laamanen 2010). Myös naisääni siirtyy rintarekisteristä ohennerekisteriin e^1 :n kohdalla, mutta siinä missä kyseinen ääni on miesäänelle korkeata aluetta, se on naisäänelle keskirekisteriä. Klassisessa laulussa

naisääni toimiikin pitkälti alueella, jossa korkeutta säätelevät lihakset ovat päävastuussa toiminnasta. (Eerola 2006.) Tästä syystä naisäänelle on yleensä hankalaa laulaa matalia koloratuurikuvioita, koska käytettävä äänihuulimassa on tuolloin paksumpi ja laulaminen on näin ollen raskaampaa (Laamanen 2010). Myös monet haastattelemistani laulajista kokivat, että matalia koloratuurikuvioita on hankalampaa laulaa kuin korkeita.

Kummankin sukupuolen opetuksessa on siis otettava huomioon rekisterinvaihdosalue. Jos lauletaan liian isolla rintaäänimassalla liian korkealle, se vaikuttaa kykyyn tehdä koloratuureja. (Hirvonen 2010.) Kuitenkin joissain tapauksissa koloratuurien harjoittaminen ylimenoalueella voi myös auttaa eri rekisterien yhtenäistämässä (Laamanen 2010).

2.7.3 Laulajien kokemuksia koloratuuritaidon opettamisesta

Haastatteleman laulajat ovat kaikki olleet usealla laulunopettajalla ja kaikilla on ollut vaihtelevia kokemuksia kuvioiden opettamisesta. Joidenkin laulajien kuvioihin on puututtu silloin, kun ne eivät ole toimineet. Kuvioiden opettaminen on saattanut perustua yleisluontoisiin neuvoihin, joissa esimerkiksi kehoitetaan laulamaan kevyemmin tai etsimään rentoutta. Jotkut ovat saaneet tekniikkaan painottavilta opettajilta enemmän apua ja käytännön vinkkejä kuvioiden laulamiseen. Useat laulajat ovat kuitenkin jossain vaiheessa joutuneet miettimään itseksensä keinoja kuvioiden laulamiseen tai sitten he ovat lähteneet hakemaan apua toiselta laulopedagogilta.

2.7.4 Kokemuksia Nicolo Vaccajn ja Salvatore Marchesin vokaliiseista

Koska Nicolo Vaccajn ja Salvatore Marchesin vokaliisit ovat pakollisia klassisen laulun koulutuksessa Suomessa, se aiheuttaa myös joskus ongelmia. Joskus Vaccajn vokaliisien harjoittaminen on aloitettava olosuhteiden pakosta hyvin varhain, sillä esimerkiksi ammattiopiskelijan täytyy suorittaa tutkinnot tietyssä ajassa. Näin esimerkiksi saattaa käydä kirkkomuusikoille tai musiikkikasvattajille, joille laulu on sivuaine, jota he eivät välttämättä ole Sibelius-Akatemiaan pyrkiessään ehtineet harjoittaa niin paljon kuin pääinstrumenttiaan. Kuitenkin laulopedagogi voi edetä molempien vokaliisikirjojen harjoittamisessa harkiten, valita harjoitettavat kappaleet laulajan kehityksen kannalta sopivassa järjestyksessä sekä olla tarkkana käytettävien

sävelläjien suhteen, ettei lauluja laulateta liian korkealta tai matalalta. (Hirvonen 2010.) Ennen Vaccajn vokaliisien harjoittamista oppilaalla on oltava perusasiat kunnossa: esimerkiksi ryhti, hengitysyhteys ja joustavuus kasvoissa. Perusasioiden saaminen kuntoon voi joillakin oppilailla kestää useitakin vuosia. Kuitenkin oppilasta johdatellaan kokonaisvaltaisesti ääniharjoitusten avulla sellaiseen suuntaan, että vokaliisien harjoittaminen, siinä missä muutkin uudet laulut, on luontainen jatkumo instrumentin rakennusprosessissa. (Laamanen 2010.)

Laulajien suhtautuminen pakollisiin vokaliisiharjoituksiin oli hyvin vaihtelevaa – mielipiteitä oli melkein yhtä monta kuin haastateltaviakin. Joku koki harjoitukset pakkopullana, joka ei ollut musiikkia, mutta joka ei varsinaisesti kuitenkaan ollut vaikeata. Toinen koki vokaliisit vaikeiksi, koska joutui mielestään laulamaan niitä liian varhain, kun laulutekniikka ei ollut vielä riittävän hyvä. Muutama laulaja koki Vaccajn vokaliisit miellyttäväksi, jopa erinomaiseksi äänenavauskeinoksi. Salvatore Marchesin vokaliiseista eniten kritiikkiä sai korkea versio, jonka korkeatkin äänityypit kokivat erittäin vaikeaksi.

2.7.5 Koloratuurilaulu ilmaisun välineenä

Vaikka ääntä voidaankin hoitaa koloratuuriharjoitteilla, pitää muistaa, mihin varsinaisessa laulussa ja esityksessä tähdätään: musiikin värittämiseen kuvioilla ja tunnetilojen ilmaisemiseen. Vaikeimpien koloratuurikuvioiden laulaminen vaatii laulajalta virtuoosimaista taituruutta, ja ilmaisu saattaa helposti unohtua, kun laulaja yrittää hallita kehonsa monimutkaista toimintaa. ”Tekniikka on keino lopputulokseen – ei lopputulos itsessään” (Brown 1996, 74). Kun keho alkaa vähitellen toteuttaa oikeita toimintoja, laulajan pitäisi alkaa luottaa siihen sen asemesta, että hän miettii fysiologisia toimintoja tai tekniikkaa kesken esityksen. Luottamus kehoon vapauttaa laulajan mielen, ja näin energiaa jää myös musiikilliselle ja runolliselle ilmaisulle. (Brown 1996, 74.)

Useimmat haastattelemani laulajat kokivat koloratuurilaulamisen teknisesti niin haastavaksi, että pääpaino ajatuksilla on tekniikassa tai hengittämisessä, eikä välttämättä aina siinä, mitä säveltäjä on kuviolla tahtonut ilmaista. Laulajat kuitenkin tiedostivat, että eri asiayhteyksissä koloratuurit saattavat kuvastaa esimerkiksi pulppuilevaa naurua, hullaantumista tai nyyhkytystä. Silti monet kokivat, että näiden

tunnetilojen tai mielikuvien ajattelemiseen ei riitä energiaa, koska tekninen suoritus vie kapasiteettia ja keskittymistä muualle.

2.8 Koloratuuritaidon merkitys laulajan uralle

Koloratuuritaidon tärkeyttä ja kokonaisvaltaista vaikutusta laulutaitoon ja jopa laulajien uraan on painotettu useissa äänenmuodostusoppaissa. Koloratuuritaitoisten laulajien ohjelmisto ja sitä kautta työmahdollisuudet laajenevat ja heillä on etulyöntiasema niihin nähden, jotka eivät kyseistä taitoa hallitse (Kirkpatrick 2008, 362). Vain harvalla laulajalla on mahdollisuus erikoistua vain tiettyyn ohjelmistoon ja esimerkiksi Suomen oloissa laulajan on oltava monipuolinen: on laulettava niin kirkkoteoksia kuin liedä ja oopperaa. (Hirvonen 2010.)

Koloratuuritaitojen hallitseminen on myös yhdistetty laulajan pitkään ja monipuoliseen, äänityyppikategorioita rikkovaan uraan. Naislaulajista esimerkkeinä ovat olleet mm. Joan Sutherland, Marilyn Horne (Brown 1996, 72) ja Mirella Freni (Scholl & Wiens 2004, 468). Mieslaulajista on mainittu mm. tenori Richard Tucker ja basso/bassobaritoni Samuel Ramey (Brown 1996, 72). Kyseiset laulajat ovat tehneet pitkän uran laulaen mitä erilaisimpia sostenuto-laulua ja koloratuuritaitoja vaativia rooleja. Tästä voi päätellä, että äänen joustavuudella on ollut suuri merkitys kyseisten laulajien urakehitykseen ja uran pituuteen. (Brown 1996, 72; Scholl & Wiens 2004, 468.)

Joan Sutherland on hyvä esimerkki laulajasta, joka ei alun perin itsekään kokenut olevansa koloratuurisopraano. Hän koki itsensä Wagner-sopraanoksi. Kuitenkin miehensä kannustamana hän alkoi laulaa korkeata ohjelmistoa ja opetella bel canto -taitoa. Sutherland koki opetteluvaiheessa välillä suurtakin epävarmuutta siitä, oliko hän oikealla tiellä. Kuitenkin hän lauloi menestyksekkäästi aina 65-vuotiaaksi asti rooleja laidasta laitaan: lyyrisen koloratuurin, lyyrisen sopraanon, lyyris-dramaattisen sopraanon, dramaattisen sopraanon ja dramaattisen koloratuurin ohjelmistoa. Sutherlandin mukaan hänen ilmiömäinen, äänityyppirajoja rikkova uransa ei olisi ollut mahdollinen, jos hän olisi ryhtynyt Wagner-sopraanoksi. Hänen mukaansa äänenkäyttö Wagnerin musiikissa on usein liian raskasta, vaikka säveltäjä ei ole alun perin tarkoittanut niin. Kun äänestä yritetään tehdä suurta käyttämällä sitä liian raskaasti, menetetään koloratuuritaito. (Matheopoulos 1992, 230-243.)

Tämän päivän maailmanluokan laulajista hyvänä esimerkkinä on sopraano Renée Fleming, jonka ääni taipuu niin barokin, klassismin kuin bel canto –säveltäjien kuvioihin. Toisaalta hän tekee myös sellaisia dramaattisia rooleja, joissa kuviolaulua ei tarvita, kuten Toscaa (Fleming 2010). Monipuolinen laulutaito antaa mahdollisuuden laajaan ja monipuoliseen uraan.

3 TIE JOUSTAVAAN ÄÄNEEN

3.1 Muistilista – 13 vinkkiä kuvioiden harjoittamiseen

Ennen äänen joustavuuden harjoittamista on hyvä muistuttaa mieleen seuraavat äänifysiologiset ja muut kuviolaulamisen harjoittamiseen liittyvät seikat, jotka perustellaan edeltävissä kappaleissa:

- 1) Ajatus ennen laulamista – melodia pitää tuntea hyvin ja kuulla ensin mielessään ennen kuin sen pystyy laulamaan (ks. 2.6.1).
- 2) Muista lämmitellä ääni – vaativien koloratuurikuvioiden laulaminen vaatii äänen joustavuuden harjoittamista jo lämmitellessä (ks. 2.6.5).
- 3) Harjoittele ensin hitaasti ja nopeuta vasta kun kuvio toimii hitaasti hyvin (ks. 2.6.4).
- 4) Harjoittele ensin helppoja kuvioita ja siirry vaikeampiin kuvioihin vasta kun helpot menevät hyvin (ks. 2.6.4).
- 5) Harjoittele hyvää hengitysyhteyttä, joka poistaa paineen kurkunpäästä (ks. 2.6.3).
- 6) Etsi joustavaa oloa hengityselimistössä, mutta ei näkyvää hytkymistä (ks. 2.6.3).
- 7) Kiinnitä huomiota kurkun rentouteen (ks. 2.6.2).
- 8) Vältä liian suurella massalla laulamista, mutta älä kevennä hengitysyhteyden kustannuksella (ks. 2.6.5).
- 9) Vältä ”hahatusta”. Jos koloratuurin harjoittelu ei onnistu aluksi ilman aspirointia, pyri vähentämään sitä vähitellen, kunnes se on enää mielikuva. Pyri mahdollisimman tiiviiseen lopputulokseen. (Ks. 2.6.6.)
- 10) Myös koloratuurit lauletaan legatossa, paitsi silloin kun ne ovat staccatoa (ks. 2.3).
- 11) Jos koloratuurit eivät onnistu, älä yritä väkisin, vaan jätä kappale hautumaan (ks. 2.6.5).
- 12) Voit oppia myös kuuntelemalla taitavia laulajia ja koloratuuritaitoja vaativaa repertuaaria (ks. 2.6.1).
- 13) Muista, että lopputuloksessa tähdätään ilmaisuun, ei tekniikkaan (ks. 2.7.5).

3.2 Koloratuurilauluun valmistavia hengitys- ja ääniharjoituksia

Kappaleessa 2.6.3 olen käsitellyt hengitysyhteyttä koloratuurilaulussa ja erityisesti pallean ja hengityslihakiston yhteistoimintaa. Jotta kyseistä tuntemusta hengityksestä voitaisiin havainnollistaa laulajalle, lainaan opinnäytetyössäni Richard Millerin ja Adam Kirkpatrickin hengitysharjoituksia.

Harjoitus 1. Pallean ja lantionpohjalihaksiston toiminnan tiedostaminen

Läähättämällä tai pidättämällä naurua saadaan kokemus joustavasta, hytkyvistä tunteista, joka syntyy pallean ja lantionpohjalihaksiston yhteistoiminnasta. Tämä joustava olo pitäisi olla myös lauletaessa koloratuureja, mutta hytkyminen on vain pieni tuntemus eikä saa näkyä voimakkaina liikkeinä ulospäin. (Ks. kohta 2.6.3.)

Harjoitus 2. Hengityslihakiston toimintojen havaitseminen hengitysharjoitukseen yhdistetyllä ääniharjoituksella (Miller 2004, 32)

Vaihe 1. Äänä sopivalla puhekorkeudella, yhdellä sävelellä, nopeasti hm-hm-hm-hm-hm! Havaitse ja tunnustele eri puolilta kehoa liikettä, joka syntyy tämän seurauksena (pallea/vatsa/lantionpohja).

Vaihe 2. Äänä suu auki yllämainittu kuvio edelleen puhetasolta seuraavalla rytmillä:

(h)a (h)a (h)a (h)a (h)aa

Nuottiesimerkki 6. Hengitysharjoitus rytmissä.

Tarkoitus ei ole varsinaisesti lisätä h:ta äänteiden eteen, mutta lievä aspirointi on kuultavissa harjoituksesta. Kehossa pitäisi edelleen tuntua liikettä.

Vaihe 3. Nostetaan sävelkorkeutta ja dynaamisia tasoja: esitä yllämainittu rytmi ylhäältä alaspäin kulkevalla melodiakuviolla (esim. g-f-e-d-c). Havainnoi kehosi toimintoja.

Vaihe 4. Jätä vähäinenkin aspirointi pois, jolloin päädyt tiiviiseen, legatossa tuotettuun kuvioon. Tee havainnoja kehosta, saman joustavan tunteen pitäisi säilyä kuin edeltävissä harjoituksissa.

Harjoitus 3. Joustavan hengitysyhteyden kehittäminen – nopean koloratuurilaulun hengitysharjoitus (Kirkpatrick 2008, 360-361)

Vaihe 1. Hengitä syvään ja sihise ilma ulos s:llä samalla laskien kahdeksaan.

Vaihe 2. Toista harjoitus aksentoiden jokaista iskua. Ilmavirta ei saa pysähtyä aksentoidessa, vaan ilmavirran pitäisi jatkua koko ajan, joskin ilmavirtaus vaihtelee aaltoilevasti aksenttien kohdalla. Tämä johtaa samanlaiseen hengitykseen kuin nopeissa naurulta kuulostavissa koloratuurijuoksutuksissa. Huomaa hengityslihaksiston hienovarainen sykkiminen aksenteissa, mutta vältä näkyvää liikettä vatsalihaksissa.

Vaihe 3. Kun osaat tehdä harjoituksen kohtuullisessa tempossa, ala toistaa harjoitusta lisäämällä tempoa ja iskujen määrää. Mitä nopeammin pystyt tekemään harjoituksen siten, että keho toimii oikein, sen nopeammin pystyt laulamaan koloratuureja.

Harjoitus 4. Joustava hengitysyhteys yhdistettynä yhden sävelen ääniharjoitukseen (Kirkpatrick 2008, 361)

Tämä harjoitus on jatkoa harjoitukselle 3. Siirry tähän harjoitukseen, kun edeltävä harjoitus sujuu nopeassa tempossa hyvin.

Vaihe 1. Valitse mieleisesi vokaali ja äänialallesi sopiva sävelkorkeus.

Vaihe 2. Laula edeltävän harjoituksen mukaisesti vokaalia samalta korkeudelta laskien kahdeksaan, aksentoiden kutakin iskua. Ilmavirran jatkumon pitäisi tuntua samalta kuin harjoituksessa 3, eli ilmavirta ei saa pysähtyä aksenttien kohdalla. Kun aksentit oikein, olet rento ja annat kurkunpääsi reagoida joustavaan hengitykseen, huomaat, että äänenkorkeus nousee hieman aksenttien kohdalla. Tämä johtuu muutoksista, jotka tapahtuvat ilmavirtauksessa ja subglottaalisessa paineessa joustavan hengitysyhteyden seurauksena.

Nuottiesimerkki 7. Joustava hengitysyhteys yhdistettynä yhden sävelen ääniharjoitukseen, vaihe 2. Korkeutta ja vokaalia voi vaihtaa.

Vaihe 3. Toista harjoitusta lisäten tempoa ja aksentteja (iskuja). Vältä vibraton käyttöä. Lopputuloksen pitäisi kuulostaa enemmänkin äänen huojumiselta kuin tietyltä, tarkalta sävelkorkeudelta: ikään kuin ajaisit autolla kuoppaista tietä ja yrittäisit laulaa samalla. Tarkoituksena on näin havainnollistaa, miten joustava hengitysyhteys vaikuttaa ääneen ja sävelkorkeuteen sekä harjoittaa kurkunpään nopeata ja sulavaa reagointia hengityksessä tapahtuviin muutoksiin.

Nuottiesimerkki 8. Joustava hengitysyhteys yhdistettynä yhden sävelen ääniharjoitukseen, vaihe 3. Korkeutta tai vokaalia voi vaihtaa. Tämän vaiheen jälkeen voi kokeilla samaa kuudestoistaosanuotein, jolloin tahdissa on 16 iskua.

Harjoitus 5. Joustava hengitysyhteys yhdistettynä koloratuuriääniharjoitukseen (Kirkpatrick 2008, 361)

Tämä harjoitus on jatkoa harjoituksille 3 ja 4. Siirry tähän harjoitukseen, kun edeltävä harjoitus sujuu nopeassa tempossa hyvin.

Vaihe 1. Valitse sopivalta korkeudelta 5-sävelinen asteikko, ylös- ja alaspäin kulkeva duuriasteikko, jota laulat haluamallasi vokaalilla. Liioittele aluksi laulamalla asteikko harjoituksen 4 kolmannen vaiheen huojuvalla äänellä.

Nuottiesimerkki 9. Joustava hengitysyhteys yhdistettynä koloratuuriääniharjoitukseen, vaihe 1. Korkeutta tai vokaalia voi vaihtaa.

Vaihe 2. Kokeile laulaa asteikkoa eri korkeuksilta, myös rekisterien ylimenoalueella. Parantuneen äänentuoton pitäisi helpottaa rekisterien vaihtoa ja tehdä vaihdosta huomaamaton. Ääntä ei tarvitse "keventää" pystyäkseen laulamaan koloratuuria tarkasti.

Vaihe 3. Toista harjoitusta pidemmällä juoksutuksilla, esimerkiksi käyttäen kokonaista duuriasteikkoa tai kokeilemalla tutun laulun koloratuurijuoksutusta. Vaihtelee myös tempoa. Tärkeintä on, että teet harjoituksen rytmisesti oikein ja käytät joustavaa hengitysyhteyttä, sävelkorkeudella ei ole merkitystä.

Nuottiesimerkki 10. Joustava hengitysyhteys yhdistettynä koloratuuriääniharjoitukseen, vaihe 3. Korkeutta tai vokaalia voi vaihtaa.

Vaihe 4. Kun kaikki edeltävät vaiheet toimivat, pystyt vähentämään hengitysyhteydelläsi äänen huojuntaa sellaiselle tasolle, joka on esteettisesti hyvä, ts. ei kuulosta enää huojumiselta. Kuvio on rytmisesti tarkka, sävelet ovat puhtaita, ääni kuulostaa kauniilta ja täyteläiseltä.

3.3 Mielikuvat ja tunnetilat

Erilaisilla mielikuvilla ja tunnetiloilla voidaan helpottaa koloratuurien laulamista ja vapauttaa laulaja ilmaisuun:

- Vokaalin toistaminen juoksutuksessa

Toista tai näe mielessäsi vokaali jokaisen nuotin kohdalla, joka kuuluu kuvioon. Tällä tekniikalla kehossa säilyy oikeanlainen hengitysyhteys pitkien juoksutusten ylläpitämiseksi. (Patenaude-Yarnell 2003, 430.)

The image shows a musical score for Juliette's 'Je veux vivre' aria. The vocal line is written in a single staff with a treble clef. The lyrics are: 'tour!_ Ah! Je done!_ a In pp'. The piano accompaniment is written in two staves (treble and bass clefs). The music features a long, flowing melodic line in the vocal part, with a series of 'a' vowels. The piano accompaniment consists of a steady, rhythmic pattern of chords and single notes, providing a harmonic and rhythmic foundation for the vocal line. The tempo is marked 'pp' (pianissimo).

Nuottiesimerkki 11. Ote Julietten "Je veux vivre"-aariasta Gounod'n oopperasta Roméo et Juliette. A-vokaalin toistaminen mielessä voi auttaa kuvion hallinnassa. (Gounod 1897/1925, 52.)

- Tunnetilojen käyttäminen

Mieti, mitä tunnetilaa koloratuurijuoksutus edustaa kontekstissaan, esimerkiksi nauramista, itkemistä, nyyhkytystä, huokauksia, riehaantumista jne. Nauramisen ajattelu saattaa keventää äänenkäyttöä sopivaksi koloratuureja ajatellen (Patenaude-Yarnell 2003, 430).

The image shows a musical score for Juliette's 'Je veux vivre' aria. The vocal line is written in a single staff with a treble clef. The lyrics are: 'de lef - feuil - ler. Ah! with - er a - way! Ah! Ah! Ah! Ah!'. The piano accompaniment is written in two staves (treble and bass clefs). The music features a long, flowing melodic line in the vocal part, with a series of 'Ah!' exclamations. The piano accompaniment consists of a steady, rhythmic pattern of chords and single notes, providing a harmonic and rhythmic foundation for the vocal line. The tempo is marked 'Tempo I'.

Nuottiesimerkki 12. Ote Julietten "Je veux vivre"-aariasta, jossa kuviot ovat kuin naurunrypsähdyksiä. (Gounod 1897/1925, 54.)

- Tekstin merkityksen hyödyntäminen

Tekstin merkityksen kautta voi löytyä äänentuottoa ja ilmaisua helpottava mielikuva tai tunnetila. Esimerkiksi Giuseppe Verdin "Caro nome" -aariassa Gilda ilmaisee toistuvasti, kuinka hän haluaa lentää rakkaansa luokse. Tätä lento- tai liitelyajatusta voi käyttää myös kyseisen aarian kuvioissa helpottamaan äänenmuodostusta. (Patenaude-Yarnell 2003, 430.)

45
a te sem-pre vo-le-rà,
to that name will e-ver fly,

47 dolce
a te ah, vo-le-e-ver

Nuottiesimerkki 13. Ote Gildan "Caro nome" -aariasta Verdin oopperasta Rigoletto. (Verdi 1983, 142.)

3.4 Fyysiset mielikuvat ja harjoitteet

Joskus laulaja saattaa tiedostamattaan jännittää kehoaan laulaessaan, ja tämä estää kehon elastisen toiminnan, jota tarvitaan niin sostenuto- kuin koloratuurilaulussa. Kun mielikuvat ja hengitysharjoitukset eivät auta, konkreettinen liike saattaa vapauttaa kehon lukkoja.

- Pallon pompotus

Pallon pompotus saattaa toimia pelkästään mielikuvana, mutta siihen voidaan ottaa mukaan myös kädet, jotka pompottavat palloa maata vasten. Lisäksi pompotukseen voidaan liittää vielä polvien jousto (niaus), jolloin lantionpohjalihakset aktivoituvat. Pompotusta voidaan tehdä joko mielikuvitus- tai oikealla pallolla. Palloa voidaan pompottaa aluksi jokaisen kuvion nuotin kohdalla, ja myöhemmin harventaa pompottamista musiikillisten kiinnekohtien mukaisiksi. Pompotus aktivoi syviä lantionpohjalihaksia ja pitää siten hengitysyhteyden joustavana.

- Lentokoneen väistelyä

Laulajalle, jonka kehon yläosa tai pallea jännittyy helposti, voi auttaa sivuttaisliike seisten. Seiso pienessä haara-asennossa, lantio tukevasti jalkojen jatkeena ja liikkumatta. Nosta kädet sivulle vaakatasoon lentokoneen siiviksi. Koloratuurikuvioiden kohdalla tee pientä sivuttaisliikettä: kädet kurottavat oikealle ja vasemmalle, ikään kuin väistelisit jotakin. Huomaa, että lantio ei saa osallistua liikkeeseen, joka tapahtuu ainoastaan vyötäröstä ylöspäin. Liike tehdään musiikin tempon mukaan. Kehon yläosan lukot aukeavat, keho pysyy elastisena ja lantionpohjalihakset aktivoituvat.

- Jumppapalloharjoitus

Isoa jumppapalloa voi käyttää lantionpohjan lihaksiston aktivointiin ja kehon lukkojen avaamiseen. Istu tukevasti jumppapallon päällä, ja samalla kun laulat, tee jumppapallon päällä istuen ”kahdeksikko” – lantio liikkuu koko ajan. Kun laulussa esiintyy nopea kuvio, jumppapallon päällä voi pomppia kevyesti kuvion tempossa, edelleen istuen.

3.5 Käytännön jäsentelyvinkkejä

3.5.1 Paketointi

Usein koloratuurikuviot ovat pitkiä juoksutuksia, joita ei välttämättä pysty omaksumaan yhtenä pitkänä kuviona. Tällöin kuvion jakaminen pienempiin osiin, paketteihin, helpottaa kuvioiden opettelu. Ensin kuvio jaetaan musiikillisesti mielekkäisiin osiin, jotka opetellaan kukin erikseen. Kun pienemmät osat sujuvat, aletaan paketteja liittää toisiinsa ja harjoittelemaan isompia kokonaisuuksia. Lopulta paketit muodostavat yhden ison kokonaisuuden. (Patenaude-Yarnell 2003, 430.) Alla on esimerkki yhdestä tavasta ”paketoita” juoksutus. Paketit voi jakaa vieläkin pienempiin osiin tai erilaisiin kokonaisuuksiin tarpeen mukaan.

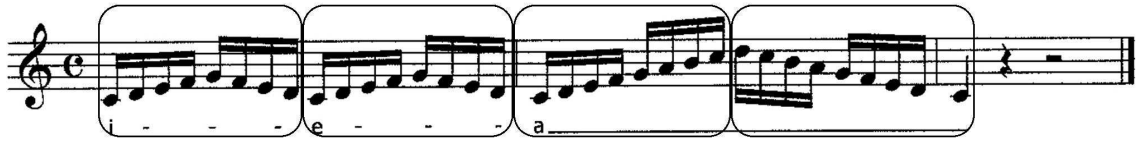
Paketointi, vaihe 1. Analysoidaan, miten juoksutus voidaan jakaa luontevasti.

Nuottiesimerkki 14. Alkuperäinen juoksutusharjoitus.

Vaihe 2: Opetellaan paketit erikseen, niin että kukin itsenäinen paketti sujuu hyvin.

Nuottiesimerkki 15. Juoksutus on jaettu musiikillisesti luonteviin, pienempiin paketteihin.

Vaihe 3: Liitetään paketit toisiinsa. Pitkissä ja hankalissa kuvioissa pakettien liittäminen kannattaa tehdä osissa, muutama paketti kerrallaan ja hioa kyseistä kokonaisuutta ennen siirtymistä "yhden paketin" versioon.

Vinkki 1: paketit voi opetella myös lopusta alkuun siten, että ensin opetellaan viimeinen paketti, sitten toiseksi viimeinen ja liitetään se viimeiseen jne. Usein kuvioissa on joku erityisen hankala kohta ja kuvio huipentuu loppua kohden. Laulajalle saattaa tulla pelko tulevasta vaikeasta kohdasta: hän saattaa pelätä yksittäistä korkeaa ääntä tai ilman loppuvan juuri ennen kuvion loppua tms. Kun kuvio opetellaan paketti kerrallaan lopusta alkuun, ei laulajalle ehdi muodostua henkistä kynnyksiä kuvion vaikeimpiin osiin.

Vinkki 2: Jotta kuvion korkein ääni soisi kauniisti, kuvion voi opetella "väärinpäin", ts. korkeimmasta nuotista alkaen matalaan ja takaisin korkealle. Tällä tavoin harjoitettuna kehoon jää mielikuva korkeimman nuotin tarvitsemasta tilasta ja kehon tarvitsemasta energiatasosta (ks. nuottiesimerkki 15).

Nuottiesimerkki 16. Ote Yön kuningattaren "O zittre nicht" -aariasta Mozartin Taikahuilu-oopperasta. Juoksutuksen voi opetella luontevasti tahti kerrallaan kolmessa osassa, aloittaen viimeisestä paketista. Jotta kuvion korkein ääni soisi kauniisti, viimeisen paketin kuvion voi opetella viimeisestä nuotista alkaen (h2-e2) ja hioa tätä kulkua edestakaisin. (Mozart 1932/1960, 36.)

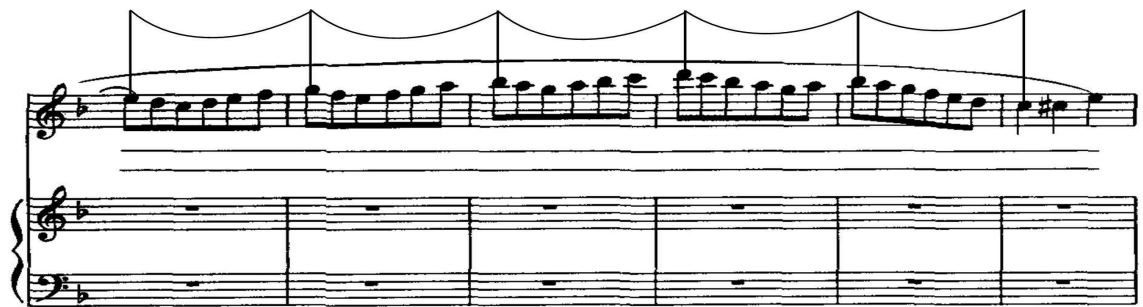
3.5.2 Riippusilta

Pitkää koloratuurikuvioita voi myös harjoittaa riippusilta-mielikuvalla. Riippusilta on kiinni säännöllisin väliajoin tukipilareista. Tukipilareina toimivat yleensä musiikilliset kiinnostuskohdat: tahdin painolliset osat. Tukipilariksi ei kannata ottaa nuottia, joka on rytmisesti tahdin painottomalla osalla. Laulaja pyrkii laulamaan kuvion pilarilta toiselle, eikä painota jokaista välissä olevaa nuottia erikseen. Näin kuvio pystytään laulamaan soljuvasti eikä laulaja jää kiinni jokaiseen nuottiin. Riippusillan tukipilareiksi voidaan

määritellä aluksi useitakin nuotteja, mutta pitkissä juoksutuksissa liian tiheässä olevat tukipilarit saattavat vaikeuttaa sujuvaa laulamista.

Nuottiesimerkki 17. Riippusilta-mielikuva. Tukipilareiksi on valittu tahdin 1. nuotti ja tahdin toisen puoliskon 1. nuotti. Jatkossa laulaja voi tähdätä harvennettuihin pilareihin, ainoastaan tahdin 1. säveleen.

Nuottiesimerkki 18. Ote Julietten "Je veux vivre" -arian loppukuviosta, jossa on käytetty riippusilta-menetelmää. (Gounod 1897/1925, 56.)

3.6 Progressiivisesti eteneviä ääniharjoituksia

Tässä luvussa olevat ääniharjoitukset perustuvat laulopedagogeilta ja laulajilta saamiini harjoituksiin sekä omiin harjoituksiini. Ääniharjoitukset ovat omiani tai tuntemattomasta lähteestä ellei toisin mainita. Kun yksinkertaiset harjoitukset hallitaan, voidaan siirtyä astetta haasteellisempiin harjoituksiin. Aloittelijoiden kanssa on syytä huomioida lauluoppilaan ääniala. Vaikka ääniharjoitukset on kirjoitettu C-duurissa, se ei ole välttämättä aina sopivin lähtösävellaji, vaan on otettava huomioon äänityyppi sekä millä alueella ääni toimii parhaiten.

Koloratuuriharjoituksia kannattaa aluksi tehdä itselleen mukavimmalta alueelta ja helpoimmalla konsonantti-vokaali -yhdistelmällä. Kun harjoitus sujuu hyvin, yhdistelmiä kannattaa vaihtaa ja harjoittaa myös ne äänteet, jotka tuntuvat hankalilta. Konsonantti vokaalin edessä voi helpottaa äänenmuodostusta: konsonantti tuo tekstin eteen, aktivoi artikulaatio- ja hengityslihakistoa ja estää näin "kurkusta laulamista" tai instrumentin menemistä "tukkoon". Koloratuuriharjoituksissa käytetään usein esimerkiksi d, j, m, n, r, s, ja v-konsonantteja. Harjoituksia voi tehdä yhdellä vokaalilla

tai kokeilla myös erilaisia diftongeja, esimerkiksi i-o, i-a, e-a, u-a, u-i, y-i, jotka tuovat lisähaastetta lauluun: tällöin on huomioitava myös kielen toiminta eri vokaaleissa (Laamanen 2010). Joihinkin harjoituksiin voi jopa laittaa kaikki vokaalit vuorottelemaan: a-e-i-o-u-y-ä-ö (Laamanen 2010). Joissakin harjoituksissa on annettu myös vinkkejä erilaisten äänteiden tavutustapoihin. Koloratuuriharjoituksissa on käytetty yleisesti muun muassa seuraavia äänteitä: mii-oo/mii-aa, nii-noo, nyyii-vyyii, noo-onoo, juu-jaa, ruu-ii/ruu-aa tai duu, mutta sopivia konsonantti-vokaali -yhdistelmiä voi kehittää tarpeen mukaan.

3.6.1 Alkeisharjoitukset

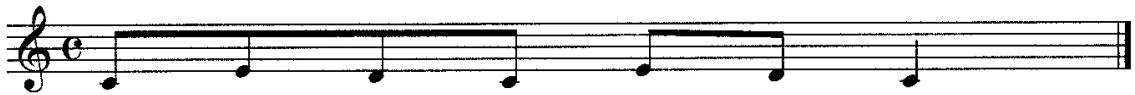
Äänen joustoa voi aluksi havainnoida vapaamuotoisilla glissando-harjoituksilla, joilla ei tarvitse olla suuntaa. Oppilasta voi kannustaa liu'uttamaan ääntään improvisoiden joko huulitäryllä, r-täryllä tai sopivalla vokaalilla ylös ja alas, kuitenkin siten, että hengitysyhteys säilyy. Näin saadaan kokemus siitä, miltä jousto tuntuu kehossa välittämättä äänenkorkeudesta.

Kun oppilas on improvisaatioharjoituksilla saanut kokemuksen äänen ja kehon joustavuudesta, voidaan alkaa tehdä alkeisharjoituksia. On kiinnitettävä huomiota, että jokaiseen ääneen meno on pehmeätä ja joustavaa, ja ettei ääniin mennä väkisin tai takerruta kiinni (Laamanen 2010). Äänelle on näytettävä suunta, eli sävel on oltava mielessä, mutta ääntä ei tarvitse viedä perille "kädestä pitäen".

Alkeisharjoituksia tehdään ensin suppealla äänialalla laulajan keskialueella, siirtyen ensin matalampiin sävellajeihin. Kun keskialue on lämmin, siirrytään korkeampiin sävellajeihin. Kun suppean äänialan harjoitus toimii, harjoituksen ambitusta voidaan laajentaa laulajan tason mukaan esimerkiksi terssistä kvinttiin, kvintistä oktaaviin jne. Huuli- tai r-täryllä saadaan rentoutta kurkunpään. Alkeisharjoituksia voi kokeilla myös pelkällä vokaalilla tai konsonantti-vokaali -yhdistelmällä. (Laamanen 2010.)

Nuottiesimerkki 19. Alkeisharjoitus, ambitus terssi, liikutaan yhden sävelen (c¹) ympärillä (Laamanen 2010).

Nuottiesimerkki 20. Alkeisharjoitus, ambitus terssi (Laamanen 2010).

Nuottiesimerkki 21. Alkeisharjoitus, ambitus kvintti.

3.6.2 Perusnotkeutta edistävät harjoitukset aloittelijoille

Perusnotkeusharjoitukset sopivat alussa oleville oppilaille, joilla on vielä suppea ääniala. Harjoituksissa esitellään staccato, trioli sekä muita notkeutta edistäviä juoksutusharjoituksia, ja useat seuraavan tason harjoitukset ovat näistä harjoituksista johdettuja, pidennettyjä versioita. Perusnotkeusharjoitukset pitäisi hallita ennen siirtymistä seuraavan tason harjoituksiin. Kaikki harjoitukset voi laulaa erilaisilla äänneillä eri tavoin tavuttaen.

Nuottiesimerkki 22. Sostenuto- ja notkeata laulua samassa harjoituksessa (Hirvonen 2010).

Nuottiesimerkki 23. Perusnotkeusharjoitus. Tauon kohdalla hengitys (Laamanen 2010).

Nuottiesimerkki 24. Juoksutusalkeisharjoitus.

mi - - - i - - - o - - o - - - ii
 pu - pu - pu - pu - puu
 pu - u - pu - u - puu
 ni - no - ni - no - nii

Nuottiesimerkki 25. Staccato-alkeisharjoitus.

duu _____

Nuottiesimerkki 26. Juoksutus-alkeisharjoitus.

ruu - uu - uu - ii - ii - ii ruu - uu - uu - ii - ii - ii - ruu
 nyy - ii - vyy - ii - nyy
 juu - jaa - juu - jaa - juu
 vii - aa - vii - aa - vii

Nuottiesimerkki 27. Trioli-alkeisharjoitus. Vaihtelua saadaan myös vaihtamalla triolien keskimmäiset nuotit alemmaksi: g-f-g, f-e-f jne.

ruu - ii - ruu - ii - ruu ruu - aa - ruu - aa - ruu

Nuottiesimerkki 28. Trioli-alkeisharjoitus. Tauon kohdalla hengitys. Harjoitus valmistaa seuraavaan trioli-harjoitukseen.

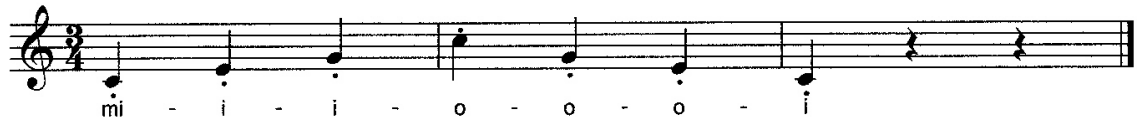
juu - jaa - juu - jaa - juu - jaa - juu - jaa - juu

Nuottiesimerkki 29. Trioli-harjoitus pitkä, suppealla äänialalla. Tässä harjoituksessa laulajalla on jo oltava kykyä kantatella pitkäköjä fraaseja.

i - - - a - - - i - - - a - - - i

Nuottiesimerkki 30. Juoksutus-harjoitus ylhäältä alas.

Nuottiesimerkki 36. Staccato-harjoitus, ambitus oktaavi.

Nuottiesimerkki 37. Laaja staccato-harjoitus.

Nuottiesimerkki 38. Legato-staccato-yhdistelmäharjoitus, ambitus oktaavi. Harjoitukseen saa vaihtelua siten, että ensin lauletaan staccato-osuus ja sitten legato. Harjoitusta voi myös laajentaa jatkamalla toiseen oktaaviaan.

Nuottiesimerkki 39. Legato-staccato-yhdistelmäharjoitus dominanttiseptimisoinnun kautta, ambitus oktaavi. Harjoitukseen saa vaihtelua siten, että ensin lauletaan staccato-osuus ja sitten legato.

3.6.4 Laajat juoksutusharjoitukset

Laajat juoksutusharjoitukset on tarkoitettu laulajille, jotka hallitsevat perusnotkeusharjoitukset suppealla äänialalla (ks. kohta 3.6.2). Kaikki harjoitukset voi laulaa erilaisilla äänneillä eri tavoin tavuttaen.

Nuottiesimerkki 40. Juoksutusharjoitus ylhäältä alaspäin, ambitus yli oktaavi (Hirvonen 2010).

a - e - i - o - u - y - ä - ö - a - e - i - o - u - y - ä - ö - aa
mii - aa

Nuottiesimerkki 41. Juoksutusharjoitus ylös-alas, ambitus nooni.

vii - - - - oo - - - - oo

Nuottiesimerkki 42. Juoksutusharjoitus, ambitus oktaavi + terssi.

o - a - o - a - o - a - o - a

Nuottiesimerkki 43. Juoksutusharjoitus ylhäältä alas, ambitus oktaavi + terssi.

i - - - e - - - a - - - - - a

Nuottiesimerkki 44. Laaja juoksutusharjoitus, jossa on edestakaisin kulkua.

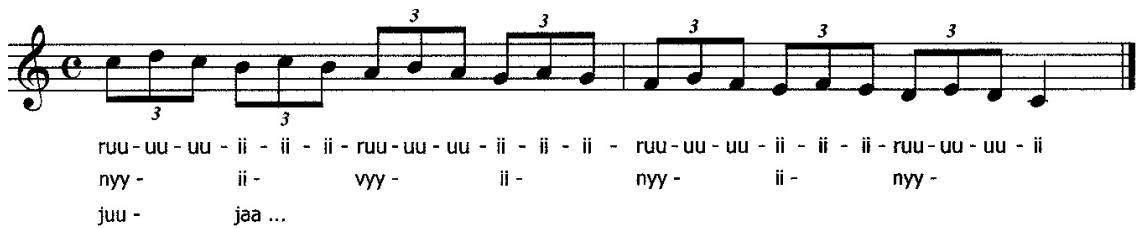
3.6.5 Haastavat trioli-harjoitukset

Seuraavat trioli-harjoitukset on tarkoitettu laulajille, jotka hallitsevat perusnotkeusharjoitukset suppealla äänialalla (ks. kohta 3.6.2). Kaikki harjoitukset voi laulaa erilaisilla äänneillä eri tavoin tavuttaen.

i - a - i - a - i - a - i - a - i - a - i - a - i

Nuottiesimerkki 45. Pitkä trioliharjoitus suppealla äänialalla.

ruu-uu-uu - ii - ii - ii - ruu-uu-uu - ii - ii - ii - ruu-uu-uu - ii - ii - ii - ruu-uu-uu - ii
nyy - ii - vyy - ii - nyy - ii - nyy -
juu - jaa ...

Nuottiesimerkki 46. Pitkä trioliharjoitus ylhäältä alas, ambitus nooni.

ruu

Nuottiesimerkki 47. Pitkä trioliharjoitus alhaalta ylös ja takaisin alas. Vaatii hyvää hengitysyhteyttä.

3.6.6 Haastavat yhdistelmäharjoitukset

Seuraavia ääniharjoituksia suositellaan, kun kaikki edeltävät harjoitukset sujuvat hyvin.

mi - - - - - o - - - - - o

Nuottiesimerkki 48. Juoksutus-staccato -yhdistelmäharjoitus 1 (Hirvonen 2010).

mi - - - - - ii

Nuottiesimerkki 49. Staccato-juoksutus -yhdistelmäharjoitus 2.

mi - i - i - a - a - a - i - i - i - a - - - - - a

Nuottiesimerkki 50. Staccato-juoksutus -yhdistelmäharjoitus 3.

Mii - oo. Joo - - - - - .Oi - joi - joi - joo.

Nuottiesimerkki 51. Monimuotoharjoitus. Tauon kohdalla saa hengittää.

3.7 Lisähaastetta harjoituksiin

Tässä työssä käyttämäni koloratuuriharjoitukset perustuvat enimmäkseen duuriasteikkokulkuun, duurikolmisointuun ja dominanttiseptimisointuun. Lisähaastetta saadaan, kun samoja harjoituksia muokataan molliasteikkoon tai kromaattiseen asteikkoon perustuviksi harjoituksiksi. Aloittelijoiden kannattaa kuitenkin pysyä aluksi duuriasteikkoon perustuvissa harjoituksissa. Erilaisista asteikoista voi ottaa mallia myös Nicolo Vaccajn, Salvatore Marchesin ja muiden säveltäjien vokaliisikirjoista (ks. kohta 3.9). Lisää harjoituksia saa myös ottamalla tunnetuista aarioista koloratuurijuoksutuksia, joita voi harjoittaa eri korkeuksilta.

Harjoituksia voidaan pidentää toistamalla samaa harjoitusta useita kertoja peräkkäin, tai esimerkiksi jatkamalla ylhäältä alas tulevaa kuviota takaisin ylös. Harjoituksia voi myös jatkaa toiseen oktaaviaan ja näin harjoittaa laajaa äänialaa. Harjoituksista saa myös yhdistelmäharjoituksia yhdistelemällä erilaisia harjoituksia keskenään. Näin opitaan myös pitkän kuvion kannattelua ja rytmistä muuntautumiskykyä sekä parannetaan hengitysyhteyttä.

3.8 Ongelmatilanteiden selvittäminen

Koloratuurilaulun epäonnistumiseen voi olla monta syytä. Tässä luvussa esitän muutamia ongelmia ja ratkaisuehdotuksia niihin.

Kuvioiden laulaminen ei suju ollenkaan:

Tarkista ensin äänifysiologia:

- Kurkunpään rentous
- Leuan rentous
- Kielen rentous ja asento
- Hengitysyhteys
- Rintarekisterillä liian korkealle laulaminen
- Liian suurella massalla laulaminen, paineen käyttö

Itseopiskelussa omat tuntemukset ja peili ovat hyviä välineitä ongelmien selvittämiseen. Peilistä katsomalla voi selvittää, jännittääkö esimerkiksi kasvojen

lihaksistoa, leukaa tai kurkkua laulaessaan. Kahta peiliä käyttämällä voi nähdä myös niskan virheasennon ja -liikkeen.

Äänifysiologiset perusasiat ovat kunnossa, mutta kuviot eivät onnistu:

Tarkista tekninen lähestymistapa:

- Melodian tarkistaminen: ovatko laulettavat sävelet selvillä?
- Onko harjoiteltu tarpeeksi hitaasti?
- Paketointi: onko harjoiteltu tarpeeksi pienissä osissa? (Ks. 3.5.1)
- Riippusilta: ovatko musiikilliset kiinnekohdat ja suunta selvillä? (Ks. 3.5.2.)
- Eri rytmisä harjoittelu voi helpottaa harjoitteluvaiheessa.
- Eri korkeuksilta harjoittelu voi helpottaa harjoitteluvaiheessa.

Kuvion korkein ääni ei onnistu:

- Kuvion voi laulaa myös "väärinpäin", alkaen ylimmästä äänestä ja siirtyen mataliin ääniin ja takaisin ylös. Tällöin laulaja tuntee, minkälaisen tilan korkein ääni vaatii ja keho tietää mihin valmistautua.

Kuvio on rytmisesti epätarkka:

- Hengitysyhteyden tarkistaminen – toimiiko syvähengitys? (Ks. 3.2.)
- Vokaalin toisto -mielikuva voi helpottaa. (Ks. 3.3.)
- Riippusilta-ajatus: musiikillisten kiinnekohtien painottaminen saattaa auttaa rytmin tarkkuuteen. (Ks. 3.5.2.)
- Metronomin kanssa harjoittelu, eri tempoissa (Laamanen 2010).

Hengitys ei riitä koko kuvion onnistumiseen:

- Huulitäryllä tai S:llä harjoittelu auttaa löytämään sopivan ilmanpaineen ja energiatason kuvioon.
- Kuvion harjoittelu osissa, eli paketointi voi auttaa. (Ks. 3.5.1.)
- Riippusilta-ajatus: kun keho tietää, mihin suuntaan musiikki on menossa, fraasia on helpompi kannatella. (Ks. 3.5.2.)
- Ilman vuotamisen tarkistaminen – aspiroidessa kuluu ilmaa! (Ks. 2.6.6.)
- Hengitysharjoitukset (ks. 3.2).

3.9 Ääniharjoituskirjallisuutta

Seuraavissa teoksissa on lisää ääniharjoituksia:

- Mari Koistinen: Tunne kehosi – vapauta äänesi – Äänitimpurin käsikirja sisältää sopivia yleisharjoituksia myös alkeisoppilaille.
- Sini Rautavaara & Raija Lampila: Soiva laulutunti sisältää joitakin notkeutta edistäviä harjoituksia alkeisoppilaille.
- Oren L. Brown: Discover Your Voice sisältää ääniharjoituksia nuottiesimerkkeinä ja niitä voi kuunnella myös liitteenä olevasta CD:stä.

Haastavaa vokaliisikirjallisuutta Nicolo Vaccajn ja Salvatore Marchesin vokaliisien oheen:

- Mathilde Marchesin vokaliisit
- Giuseppe Conconen vokaliisit
- Marco Bordognin vokaliisit

4 YHTEENVETO

Opinnäytetyöni aihe on ollut hyvin haastava kaiken kaikkiaan. Kun suuri osa aineistostani on lääketieteellistä ja laulupedagogista selostusta vieraalla kielellä, sen saaminen ymmärrettävään suomenkieliseen muotoon on ollut erittäin haasteellista. Toisaalta tämä on parantanut keskeisen englanninkielisen ammattisanaston hallintaani ja pakottanut – jälleen kerran – pohtimaan laulamisen tekniikkaa ja äänifysiologian perusteita. Haastatteluista puolestaan kävi ilmi, kuinka vaikeata on kuvailla laulamisen tekniikkaa: laulaminen on loppuen lopuksi hyvin henkilökohtainen kokemus, sillä ei ole kahta samanlaista lauluinstrumenttia.

Vaikka koloratuurilaulu on ollut minulle ominaista, tämä työ toi silti uutta näkökulmaa aiheeseen. Laulunopettajana olen käyttänyt luonnollisesti niitä metodeja, jotka ovat itselleni tuttuja, mutta sain ilokseni haastatteluista myös lisää metodeja opettamista varten. Erityisen tärkeiksi koin fyysiset harjoitteet, jotka sain haastatteluista. Myös koloratuurilauluun valmistavat hengitysharjoitukset olivat minulle uusia ja ymmärsin niiden avulla konkreettisesti äänifysiologisen mekanismin, joka itselläni on toiminut ilman harjoituksia. Vaikka keräämäni hengitysharjoitukset ovat tarkoitettu parantamaan koloratuurilaulua, olen saanut niistä apua myös omaan sostenuto-lauluuni. Hengitysharjoitukset tuovat kokonaisvaltaista joustoa kehoon, jota tarvitaan kaikessa laulussa. Lisäksi olen saanut tämän työni myötä vahvistuksen omille harjoitusmetodeilleni ja näin varmuutta omaan opetukseeni.

Työni perusteella olen tullut tulokseen, että vaikka äänen joustavuus on alun alkaen yksilöllistä, se on kuitenkin ominaisuus, jota jokaisen laulajan tulisi kehittää oman äänityyppinsä ja äänensä koon puitteissa. Tämä voidaan perustella niin ammatillisin perustein kuin äänihygieniankin kannalta. Suomen oloissa laulaja ei voi keskittyä vain yhteen tyyliin, vaan laulajan on hallittava laaja ja monipuolinen ohjelmisto, joka sisältää niin sostenuto- kuin koloratuurilaulua eri tyylikausilta. Suomessa esitettävistä suurista kirkkoteoksista valtaosa on barokin ja klassismin ajalta, ja niiden laulamissa äänen notkeus ja koloratuuritaito on välttämätön edellytys. Mozartin oopperat kuuluvat perusohjelmistoon, jota jokainen laulaja laulaa jossain vaiheessa uraansa, eikä sielläkään voi välttää nopeita kuvioita tai juoksutuksia. Kyvyttömyys laulaa koloratureja johtaa ohjelmiston merkittävään supistumiseen ja tätä kautta myös uran yksipuolistumiseen. Mikäli laulaja on niin onnellisessa asemassa, että voi itse valita

ohjelmistonsa, on äänen joustavuuden kehittäminen äänihygienian kannalta silti tärkeitä. Joustamaton ääni kertoo, että laulajan tekniikassa on virhetoimintoja ja että äänentuotto ei ole vapaata. Äänen terveyden säilyttämisen kannalta olisi tärkeää, että laulaja harjoittaa ääntänsä monipuolisesti, siitä huolimatta, että ei välttämättä tarvitse juuri koloratuuritaitoa omassa ohjelmistossaan.

Tutkimani aineiston ja haastatteluiden perusteella olen myös tullut tulokseen, että äänen joustavuus on opittavissa ja opetettavissa oleva taito. Luontaisestikin koloratuureja laulava laulaja joutuu opettelemaan ja harjoittamaan taitoa, sillä laulunopiskelun edetessä kehoyhteys muuttuu ja näennäinen helppous katoaa – koloratuurikuviot pitää istuttaa kehoon ja niiden fraseerausta ja ilmaisua mietitään. Vaikka lopputulos kuulostaakin helpolta, on luontaisesti koloratuureja laulava tehnyt paljon töitä kuvioiden oppimiseksi ja istuttamiseksi ääneen – ne eivät tule itsestään. Koloratuuritaidon harjoittaminen on joskus työlästä ja siihen pitäisi suhtautua kärsivällisyydellä.

Laulunopetuksessa oppilas valmistetaan tulevaan ohjelmistoon ja muiden teknisten taitojen lisäksi myös koloratuurien laulamiseen. Äänen joustavuutta opetettaessa on kuitenkin otettava huomioon yksilölliset erot, eikä koloratuurien laulamista pitäisi aloittaa, ennen kuin perusasiat ovat kunnossa. Toisaalta ei pitäisi myöskään odottaa vuosikausia, että oppilas on siihen mahdollisesti valmis. Vähintäänkin oppilasta pitäisi valmistaa henkisesti siihen, että hänen laulukehityksensä, äänihygieniansa ja mahdollisen tulevan uransa kannalta äänen joustavuus ja koloratuuritaito ovat tärkeitä ominaisuuksia, joiden harjoittamista ei pidä lyödä laimin. Lisäksi oppilasta voi kannustaa tutustumaan eri tyyllilajien musiikkiin, ettei hänelle jäisi liian yksipuolinen käsitys äänenkäyttötavoista. Toisaalta hyväkään pedagogi ei välttämättä pysty opettamaan koloratuuritaitoa, jos vastassa on oppilas, jolla on täysin erilainen käsitys ja ihanne laulamisesta.

Suomalaisessa laulukoulutuksessa vaaditut Nicolo Vaccajn ja Salvatore Marchesin laulukoulut vaativat laulajalta sostenuto-laulun lisäksi joustavuutta ja koloratuuritaitoja, mikä saattaa olla liikaa vaadittu aloittelevalta laulajalta tai sellaiselta laulajalta, joka ei ole vielä laulanut riittävästi äänen notkeutta edistäviä harjoituksia. Molemmissa laulukouluissa on kappaleita, jotka vaativat jo melkoista virtuositeettia sekä hyvää hengitysyhteyttä ja äänenmuodostusta. Virhetoimintojen ja väärinkäsitysten

välttämiseksi laulunopetuksessa pitäisi huomioida valmistavat, äänen joustavuutta kehittävät ääniharjoitukset sekä käytännön lähestymistavat kuvioiden harjoittamiseen. Vääränlainen harjoittelutekniikka (sekä fysiologinen että käytännön lähestymistavat) voi vaikuttaa oppilaan asennoitumiseen, oppimiskykyyn ja kehittymiseen. Laulunopetuksessa pitäisi myös pohtia, missä vaiheessa Vaccajn vokaliiseja aletaan harjoittaa, mitä sävellajeja käytetään ja missä järjestyksessä kappaleet opetellaan. Tämä ei luonnollisestikaan ole aina mahdollista, sillä varsinaiseen koulutusputkeen päästyään oppilas joutuu suoriutumaan tutkinnoista tietyssä ajassa.

Koloratuurikuvioiden opetteleminen on pitkälti tekniikkalaji, jossa melodian mieleen painaminen ja hitaus harjoittelemisessa ovat ensisijainen lähestymistapa. Kun nämä perusasiat ovat selvillä, voidaan käyttää useita harjoitusmetodeja, jotka ovat joko hengitysharjoituksia, teknisiä lähestymistapoja tai mielikuvaharjoituksia. Lukemani ja haastatteluista keräämäni aineiston perusteella uskon, että olen saanut tähän työhön olennaisimmat ja käytetyimmät harjoitusmenetelmät, joita voi käyttää niin opettaessaan kuin opitellessaan kuvioita. Kuitenkin se mikä toimii yhdelle, ei toimi välttämättä toiselle: metodeista kannattaa soveltaa vain niitä, jotka tuntuvat itsestä hyviltä. Lopputuloksena on toivottavasti vapaa, hyvällä hengitysyhteydellä tuettu sujuva koloratuuritaito, jossa voi keskittyä olennaiseen: ilmaisuun!

LÄHTEET

Aalto, Anna-Liisa & Parviainen, Kati. 1985. *Auta ääntäsi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Andante. *Klassisen musiikin tietosanakirja*. 2002. Toim. Korhonen, Kimmo. Helsinki: WSOY.

Barezzani, Cristina & Kalmbach, Aija. 2000. *Gummeruksen suomi-italia-suomi - sanakirja*. Jyväskylä: Gummerus Kustannus.

Brown, Oren L. 1996. *Discover your voice: how to develop healthy voice habits*. San Diego: Singular Publishing Group.

Eerola, Ritva. 2006. *Äänenmuodostuksen äänifysiologiset ja akustiset perusteet -luento ja luentomateriaali*. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia 1.12.2006-30.1.2007. Helsinki.

Fleming, Renée. 2010. *Renée Fleming*. Saatavilla *www-muodossa* <URL:<http://www.renee-fleming.com>>. Luettu 15.4.2010.

Gounod, Charles. 1897/1925. *Roméo et Juliette*. Pianopartituuri. Milwaukee: G. Schirmer.

Hirvonen, Anssi. 2010. *Laulutaiteen lehtori*. Sibelius-Akatemia. Haastattelu: 17.3.2010.

Husler, Frederick & Rodd-Marling, Yvonne. 1965. *Singing. The physical nature of the vocal organ. A guide to the unlocking of the singing voice*. London: Faber & Faber.

Händel, Georg Friedrich. 1973. *Julius Caesar (Giulio Cesare)*. Pianopartituuri. New York: International Music Company.

Kirkpatrick, Adam. 2008. Useful Exercises for Private Studio Voice Teachers: How to Sing Coloratura. *Journal of Singing*. 64:3, 359-362. Saatavilla [www-muodossa <URL:http://gateway.proquest.com/openurl?url_ver=Z39.88-2004&res_dat=xri:iimp:&rft_dat=xri:iimp:article:fulltext:iimp00585458>](http://gateway.proquest.com/openurl?url_ver=Z39.88-2004&res_dat=xri:iimp:&rft_dat=xri:iimp:article:fulltext:iimp00585458). Luettu 17.2.2010.

Koistinen, Mari. 2003. *Tunne kehosi – vapauta äänesi*. Äänitimpurin käsikirja. Helsinki: Sulasol.

Laamanen, Ritva. 2010. *Laulun lehtori*. Helsingin Konservatorio. Haastattelu: 30.3.2010.

Laulun tasosuoritusten sisällöt ja arvioinnin perusteet 2005. SML – Suomen musiikkioppilaitosten liitto ry. Saatavilla [www-muodossa \[laulu2005.pdf\] <URL:http://dms.musiikkioppilaitokset.org/product.php?id=666>](http://dms.musiikkioppilaitokset.org/product.php?id=666). Luettu 4.2.2010.

Matheopoulos, Helena. 1992. *Diiva*. Suomentanut Päivi Heikinheimo. Hanko: Recallmed.

Miller, Richard. 2000. *Training soprano voices*. New York: Oxford University Press.

Miller, Richard. 2004. *Solutions for singers*. New York: Oxford University Press.

Miller, Richard. 2008. *Securing baritone, bass-baritone and bass voices*. New York: Oxford University Press.

Mozart, Wolfgang Amadeus. 1982. *Die Entführung aus dem Serail*. Pianopartituuri. Kassel: Bärenreiter.

Mozart, Wolfgang Amadeus. 1932/1960. *Die Zauberflöte*. Pianopartituuri. Frankfurt: C. F. Peters.

Patenaude-Yarnell, Joan. 2003. The Role of Imagination in Teaching Voice. *Journal of Singing*. 59:5, 425-430. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa.com)
<URL:http://gateway.proquest.com/openurl?url_ver=Z39.88-2004&res_dat=xri:iimp:&rft_dat=xri:iimp:article:citation:iimp00276704 >. Luettu 17.2.2010.

Scholl, Christopher & Wiens, Harold. 2004. Voice Pedagogy: Agility or Sostenuto?. *Journal of Singing*. 60:5, 467-470. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa.com)
<URL:http://gateway.proquest.com/openurl?url_ver=Z39.88-2004&res_dat=xri:iimp:&rft_dat=xri:iimp:article:citation:iimp00327128 >. Luettu 22.2.2010.

Suuri Musiikkitietosanakirja 1 A-B. 1989. Keuruu: Weilin + Göös ja Kustannusosakeyhtiö Otava.

Suuri Musiikkitietosanakirja 2 C-Ha. 1990. Keuruu: Weilin + Göös ja Kustannusosakeyhtiö Otava.

Suuri Musiikkitietosanakirja 3 He-Kuud. 1990. Keuruu: Weilin + Göös ja Kustannusosakeyhtiö Otava.

Verdi, Giuseppe. 1983. *Rigoletto*. Pianopartituuri. Milano: Ricordi.

Esimerkkejä äänenmuodostuskirjallisuudesta ja laulukirjoista, joissa on ääniharjoituksia:

Brown, Oren L. 1996. *Discover your voice: how to develop healthy voice habits*. San Diego: Singular Publishing Group.

Koistinen, Mari. 2003. *Tunne kehosi – vapauta äänesi*. Äänitimpurin käsikirja. Helsinki: Sulasol.

Rautavaara, Sini & Lampila Raija. 1997. *Soiva laulutunti*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Esimerkkejä vokaliisikirjallisuudesta:

Bordogni, Marco. 36 vocalises for soprano. Melville: Belwin Mills.

Concone, Giuseppe. 2005. 50 Lezioni per il medium della voce, op. 9. Milano: Ricordi.

Marchesi, Mathilde. 1970. Bel canto: A Theoretical And Practical Vocal Method. New York: Dover.

LIITE 1: Haastattelu laulajille, jotka pystyvät laulamaan kuvioita

Esitiedot

Mies/nainen/äänityyppi?

Onko ollut fakinvaihdoksia?

Kuinka monta vuotta ottanut laulutunteja?

Kuinka monta opettajaa, miehiä/naisia?

Laulaja/muusikko vai pedagogikoulutus? Valmistunut/opinnot kesken?

Haastattelu

Tulevatko korut "itseksesi", vai oletko joutunut opettelemaan kuviolaulamisen tekniikkaa?

Eroaako kuvioiden laulaminen mielestäsi pitkän linjan sostenuto-laulamisesta?

Miten harjoittelet kuvion, joka on kirjoitettu lauluun?

- Pilkotko osiin?
- Miten painostat kuvioiden eri osia, vai ovatko ne samanarvoisia?
- Harjoitteletko ensin hitaasti vai suoraan tempossa?
- Käytätkö mielikuvia: "nauru", "nyyhkytys" jne.?
- Miten perustelet kuviot laulussa, onko niiden takana tunnetiloja, vai ovatko ne vain koristeita?

Mitä ajattelet/mihin keskityt kun laulat kuvioita?

- Tekniikkaa?
- Oikeita ääniä?
- Tunnetiloja?
- Aika-arvoja?
- Sijoitatko ääntäsi koloratuureissa/ajatteletko sointipaikkaa?
- Aspiroitko eli käytätkö h:ta äänten välissä?

Mitä teet, kun eteen tulee vaikea kohta?

- Oletko käyttänyt lauluoppaita tms. kuviolaulamisen oppimiseksi? Mitä?
- Mikä on mielestäsi vaikein koloratuurikuvio, jonka olet laulanut ja mikä teki sen vaikeaksi? Miten selvisit siitä?

Miten harjoitat äänesi joustavuutta?

- Minkälaisia kuvio-/nopeusääniharjoituksia teet?
- Kuuluvatko kuvioharjoitukset äänenavaukseesi, vai teetkö niitä vain tarvittaessa?
- Mistä harjoitukset ovat peräisin, opettajilta/itse keksittyjä?
- Suhde N. Vaccajn ja S. Marchesin vokaliiseihin, ovatko helppoja, vai oletko joutunut harjoittelemaan teknisiä yksityiskohtia erillisillä ääniharjoitteilla? (Millä?)

Oletko mielestäsi saanut riittävästi opastusta opettajaltasi kuvioiden laulamiseen?

LIITE 2: Haastattelu kokeneille laulupedagogeille koloratuuritaidon ja äänen joustavuuden opettamisesta

Esitiedot

Päivämäärä

Mies/nainen/äänityyppi?

Asema/ammattinimike

Kuinka monta vuotta opettanut laulunopiskelijoita?

Haastattelu

Opettajan omasta laulukokemuksesta

- Oletko itse kokenut koloratuurilaulamisen helpoksi vai vaikeaksi?

Miten suhtaudut äänen joustavuuteen oppilaissasi, onko se ominaisuus vai opeteltavissa oleva asia?

- Täytyykö äänessä olla joustavuutta? Miksi?
- Koloratuurilaulun merkitys äänihygienian kannalta – vai onko sillä merkitystä?
- Vaaditko joustavuutta äänityyppiin/sukupuoleen katsomatta, vai onko olemassa oppilaita, joilta et vaadi kyseistä ominaisuutta?
- Missä vaiheessa opintoja mielestäsi koloratuureja kannattaa alkaa harjoittaa?
- Missä vaiheessa Vaccajn vokaliisit mukaan?
- Voiko Vaccajn vokaliiseja mielestäsi harjoittaa ilman valmistavia ääniharjoituksia?
- Mielipiteesi yleisesti Vaccajsta laulunopettajan/-opetuksen näkökulmasta?

Fakkikohtaiset erot – onko eri fakkien tai sukupuolten opettamisessa eroja, mitä tulee koloratuuriin? Mitä eri äänityyppien opetuksessa pitäisi ottaa huomioon?

- Mies/nainen
- Tenori/baritoni/basso - sopraano/mezzo/altto
- Rekistereiden vaihdoksiin liittyvät ongelmat?

Minkälaiset äänifysiologiset edellytykset pitäisi olla, jotta koloratuurilaulu onnistuisi – mitä asioita huomioit opettaessasi kuviolaulua?

- Hengitysyhteys
- Leuka, kieli, pehmeä kitalaki, nielu
- Kurkunpää
- Muita?
- Sijoitetaanko ääntä koloratuureissa – pitääkö äänen sijoitusta ajatella?
- minkälaista koloratuurilaulua vaadit aloittelijoilta, kun kehoa ei vielä oikein hallita alussa? Mitä asioita katsot sormiesi läpi, ja mitä vaadit?

Eroaako kuvioiden laulaminen mielestäsi sostenuto-laulamisesta?

- Jos eroaa, niin miten?
- Hengitysyhteys koloratuurissa >< sostenutossa?

Miten opetat kuvioita oppilaalle, joka kokee ne vaikeaksi?

- Mitkä ovat mielestäsi yleisimmät syyt, miksi kuvio ei onnistu?
- Mitä käytännön harjoitteluun liittyviä seikkoja pitäisi huomioida? (Esim. jäsentely, mielikuvat jne.)
- Sallitko aspirointia eli h:n käyttämistä säveltasolta toiselle siirryttäessä?
- Muita käytännön vinkkejä?

Joustavuutta kehittävät ääniharjoitukset

- Teetätkö erillisiä hengitysharjoituksia, jotka kehittävät äänen joustavuutta tai kykyä laulaa koloratuureja? Esimerkkejä?
- Teetätkö äänen joustavuutta vahvistavia harjoituksia joka kerta oppilaalla vai ainoastaan tarvittaessa?
- Minkälaisia koloratuuriharjoituksia teetät oppilaillasi? Esimerkkejä?
- Onko tiedossasi tai oletko käyttänyt lauluoppaita kuviolaulamisen opettamiseksi/opettelemiseksi? Mitä? (Muut kuin N. Vaccajn/S. Marchesin vokaliisit)